

Barnhushållens ekonomi

Resultatindikatorer för den ekonomiska
familjepolitiken 2022

Vårt diarienummer: FK 2022/003728
Upplysningar: Analytiker Henrik Lindholm
010-116 92 35
henrik.lindholm@forsakringskassan.se
Webbplats: www.forsakringskassan.se

Innehåll

Rättelse	4
Sammanfattning	5
De familjepolitiska ersättningarnas bidrag till barnhushållens ekonomiska standard har varit oförändrat sedan 2015 men minskade något 2021	5
Ökad ekonomisk utsatthet bland ensamstående under coronapandemin.....	6
De familjepolitiska ersättningarnas bidrag till att minska ekonomiska skillnader mellan hushåll med och utan barn har varit relativt oförändrat sedan 2007	7
Den ekonomiska familjepolitiken bidrar till att fler delar jämställt på föräldraledigheten – men det är fortfarande framför allt mammor som är föräldralediga	7
Slutsatser	8
Inledning	9
Rekommendationer, regeländringar och förändrade uttagsmönster under coronapandemin	10
Uppdraget.....	11
Syfte, mål och övergripande frågeställningar.....	12
Utgångspunkter för tolkning och analys.....	13
Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer	16
Sammanfattande iakttagelser	16
Barnhushållens inkomster ökar – men skillnaderna mellan olika grupper är stora och har fortsatt att öka under coronapandemin	17
Familjeersättningarna utgör drygt åtta procent av barnhushållens inkomster och är viktigast för ensamstående kvinnor med flera barn	20
Barnhushåll med låga inkomster får störst andel av familjeersättningarna	22
Ekonomiskt utsatta barnhushåll	25
Sammanfattande iakttagelser	25
Hur mäter man fattigdom?	26
Andel med relativt låg ekonomisk standard är oförändrad eller ökar	29
Mer än var tionde ensamstående flerbarnsförälder har haft relativt låg ekonomisk standard under fem år i rad	31
Familjeersättningarna bidrar till att minska förekomsten av relativt låg ekonomisk standard men bidraget har minskat över tid	33
Förekomsten av fast låg ekonomisk standard minskar.....	37
Andelen ensamstående barnhushåll som tar emot försörjningsstöd har ökat under pandemin	38
Nästan var femte ensamstående med barn har låg inkomststandard	40
Vilka aspekter av ekonomisk utsatthet fångar de olika måtten?	42

Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till att minska de ekonomiska skillnaderna mellan hushåll med och utan barn.. 45

Sammanfattande iakttagelser	45
De familjepolitiska transfereringarnas inkomstjämnande effekt är oförändrad sedan 2007	46
Familjeersättningarna minskar skillnader i medianinkomst mellan hushåll med och utan barn	47

Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till ett jämställt föräldraskap 50

Sammanfattande iakttagelser	50
Pappors andel av föräldrapenningdagarna ökar men det går långsamt.....	51
Pappors andel av föräldraledigheten är i stort sett oförändrad för barn födda mellan 2016 och 2019.....	55

Diskussion..... 58

De familjepolitiska ersättningarnas bidrag till barnhushållens ekonomiska standard har minskat något under pandemin	58
Familjeersättningarna bidrar till att minska den ekonomiska utsattheten – men likväl finns det barnhushåll med en ansträngd ekonomisk situation.....	59
De familjepolitiska transfereringarnas inkomstjämnande effekt är relativt oförändrad sedan 2007	60
Familjepolitiken bidrar till ett jämställt föräldraskap framförallt genom att främja en försörjar-omvårdarmodell.....	61
Avslutande reflektioner.....	63

Referenser 65

Metodbilaga 68

Data.....	68
Vad är ett barnhushåll och hur många finns det?	69
Metodologiska överväganden	71
Definitioner	72
Att mäta jämställt föräldraskap.....	73
Avgränsningar i definitionen av jämställdhet.....	76
Median, medeltal, kvintiler och percentiler.....	76
Gini-koefficienten och koncentrationskoefficienten.....	76

Rättelse

Rapporten har tillfogats en rättelse. I Försäkringskassans ursprungliga svar på regeringsuppdraget att redovisa resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken (rapporten Barnhushållens ekonomi 2022, dnr. FK 2022/003728) finns felaktiga uppgifter för andelen hushåll med låg inkomststandard året 2020. De siffror som tidigare angavs för år 2020 i tabell 19 i rapporten utgjordes av prognosticerade värden för 2020 som tagits fram baserat på data från 2019, inte faktiska värden.

I denna version av rapporten har uppgifterna i tabell 19 rättats och de slutsatser som dras av uppgifterna har korrigerats. De korrekta uppgifterna visar en minskning av andelen hushåll med låg inkomststandard mellan 2019 och 2020.

Sammanfattning

Målen för den ekonomiska familjepolitiken är att bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer, att bidra till minskade skillnader i de ekonomiska villkoren mellan hushåll med och utan barn och att bidra till ett jämställt föräldraskap. Syftet med den här rapporten är att undersöka i vilken mån den ekonomiska familjepolitiken kan sägas bidra till att dessa mål nås. Rapporten är svar på ett återkommande regeringsuppdrag till Försäkringskassan.

År 2021 bodde sammanlagt cirka 5 miljoner individer i Sverige i ett barnhushåll¹. Av dessa bodde uppåt 0,9 miljoner i hushåll med en ensamstående förälder. Huvuddelen, drygt 4,1 miljoner, bodde i hushåll med sammanboende föräldrar och minst ett barn. I den här rapporten analyserar vi i vilken mån den ekonomiska familjepolitikens olika ersättningar, här kallade *familjeersättningar*, bidrar till att målen med den ekonomiska familjepolitiken nås. Ersättningarna kan delas in i tre olika grupper: försäkringar, generella bidrag och behovsprövade bidrag.

Dessutom finns det andra familjepolitiska förmåner, som inte analyseras i den här rapporten, i form av subventionerade tjänster, såsom barnomsorg och tandvård för barn, samt sjuk- och hälsovård för barn och blivande föräldrar. Det är också viktigt att ha i åtanke att även skatter och arbetsmarknad har stor betydelse för barnfamiljernas ekonomiska situation.

I rapporten presenteras ett antal olika indikatorer, vilka inte i sig kan utläsas som mått på måluppfyllnad. Däremot kan indikatorernas utveckling över tid ses som ett underlag för bedömning av hur måluppfyllnaden utvecklas.

De familjepolitiska ersättningarnas bidrag till barnhushållens ekonomiska standard har varit oförändrat sedan 2015 men minskade något 2021

Familjeersättningarna bidrar till en förbättrad levnadsstandard för barnhushållen, framför allt de med lägre inkomster. Under 2021 kom i genomsnitt 8,4 procent av barnhushållens inkomster per konsumtionsenhet från familjeersättningarna, vilket är en minskning med 0,7 procentenheter jämfört med 2020. Störst andel, 22 procent, får ensamstående kvinnor med flera barn. Oavsett om man tittar på pandemiåren eller de tjugo åren före pandemin, har andelen av inkomsten som kommer från

---

¹ Siffran anger fysiska personer i helårshushåll, vilket innebär att de är folkbokförda i landet både i början och slutet av kalenderåret. I resten av rapporten presenteras resultat för individer i åldrarna 0–64 år, vilket gör att antalet individer inte är detsamma.

familjepolitiken minskat för dem med lägst inkomst, samtidigt som den varit relativt oförändrad för hushållstyper med högre inkomst.

Familjeersättningarna kan delas upp i tre delar: försäkring, generella bidrag och behovsprövade bidrag.² Försäkringsdelarna är knutna till föräldrarnas inkomst medan bidragen har fasta ersättningsnivåer som då och då justeras för att följa med prisutvecklingen. En del av förklaringen till att andelen av inkomsterna som kommer från familjeersättningarna minskat sedan millennieskiftet är de relativt stora reallöneökningarna – inkomsterna ökade mer än priserna och därmed mer än de två bidragsdelarna. Det här har särskilt påverkat ensamstående med barn som får 59 procent av de behovsprövade bidragen och 9 procent av försäkringsdelen.

Ökad ekonomisk utsatthet bland ensamstående under coronapandemin

Ett annat sätt att undersöka om den ekonomiska familjepolitiken bidrar till god ekonomisk levnadsstandard för barnfamiljer är att titta på de som har det sämst ställt – ekonomiskt utsatta barnhushåll. Flera mått pekar på ökad ekonomisk utsatthet under coronapandemin, framför allt hos ensamstående. Bland merparten av de sammanboende har förekomsten av ekonomisk utsatthet däremot varit relativt oförändrad, undantaget är sammanboende med fler än två barn som haft en utveckling som påminner om de ensamstående.

Under 00-talet ökade andelen med *relativ låg ekonomisk standard*³ bland alla hushåll, även om ökningen var mindre för sammanboende än för ensamstående. Under 10-talet var andelen relativt oförändrad för alla hushåll utom för ensamstående med barn och sammanboende med flera barn. Andelen barnhushåll med *låg inkomststandard*⁴, som anger att hushållets inkomster är lägre än dess grundläggande utgifter, minskade något under samma period.

Mellan 2019 och 2021 var det framför allt bland ensamstående med och utan barn som andelen med *relativ låg ekonomisk standard* ökade. Det här kan tolkas som att skillnaderna i de ekonomiska villkoren har ökat något mellan ensamstående och sammanboende under pandemin.

---

² I *generella bidrag* ingår barnbidrag och adoptionsbidrag. I *försäkring* ingår föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning, barnpension, efterlevandestöd, och pensionsrätt för barnår. I *behovsprövade bidrag* ingår bostadsbidrag, underhållsstöd och vårdbidrag.

³ *Relativ låg ekonomisk standard* innebär att den disponibla hushållsinkomsten per konsumtionsenhet för ett hushåll är lägre än 60 procent av medianen för den disponibla hushållsinkomsten per konsumtionsenhet i *hela* befolkningen. Detta är även det mått som används inom EU under benämningen ”at risk of poverty”.

⁴ Hushåll med *låg inkomststandard* har så låga inkomster att de skulle kunna vara aktuella för försörjningsstöd om de ansökte.

Även om nivåerna har förändrats något under pandemin är mönstret oförändrat när man jämför olika grupper av hushåll. Förekomsten av ekonomisk utsatthet är högre bland ensamstående kvinnor med barn och utrikesfödda föräldrar. Även bland ensamstående utan barn och sammanboende med många barn är förekomsten högre än bland sammanboende utan eller med ett eller två barn.

Sammantaget kan utvecklingen sedan millennieskiftet tolkas som att andelen barnhushåll som inte har råd med sin baskonsumtion har minskat, delvis på grund av stigande reallöner. Samtidigt har inkomstspridningen bidragit till att skillnaderna mellan grupper i stort har ökat. Ensamstående föräldrar, framför allt kvinnor, och utrikesfödda är överrepresenterade bland hushåll som är ekonomiskt utsatta. Den här utvecklingen har fortsatt i samma riktning även under coronapandemin.

De familjepolitiska ersättningarnas bidrag till att minska ekonomiska skillnader mellan hushåll med och utan barn har varit relativt oförändrat sedan 2007

De familjepolitiska transfereringarna sänkte Gini-koefficienten med knappt 2,4 procentenheter enligt framskrivningen för 2021. Det är något lägre än 2020 då motsvarande siffra var knappt 3,0 procent. Sedan 2007 har den inkomstutjämnande effekten varit relativt oförändrad men under den första halvan av 00-talet var motsvarande andel i genomsnitt 4,6 procent.⁵

Man kan fråga sig hur mycket av inkomstskillnaderna i samhället som familjepolitiken ska utjämna. Jämfört med för tjugo år sedan har familjeersättningarnas bidrag till Gini-koefficienten minskat med en tredjedel. Det här är samstämmigt med att familjeersättningarna under de senaste tjugo åren har utgjort en allt mindre del av barnhushållens inkomster på grund av löneutvecklingen.

Den ekonomiska familjepolitiken bidrar till att fler delar jämställt på föräldraledigheten – men det är fortfarande framför allt mammor som är föräldralediga

Föräldrapar delar allt mer lika, både på föräldrapenningen och på den obetalda ledigheten, men utvecklingen går långsamt. Sedan 2005 har mammornas andel av föräldrapenninguttaget minskat. Framförallt är det färre par där mamman tar ut 90 procent eller mer av föräldrapenningdagarna. Andelen pappor som inte tar ut någon

---

⁵ Som jämförelse sänker de samlade negativa transfereringarna (huvudsakligen skatter) Gini med 45 procent.

föräldrapenning alls före barnets tvåårsdag minskade också från 21 till lite under 13 procent under samma period.

Pappornas andel av föräldrapenningen och den obetalda föräldraledigheten ökar långsamt. I genomsnitt tar mammorna fortfarande ut tre fjärdedelar av både föräldrapenningen och den obetalda ledigheten. Pappornas ökade andel kommer av att mammorna minskar sitt uttag av föräldrapenning, samtidigt som papporna ökar sitt. Mammornas minskade uttag är dock något större än pappornas ökade uttag, vilket kan tolkas som att mammorna är hemma obetalt i något större utsträckning.

På en övergripande nivå ser pandemin ut att ha påverkat mängden föräldrapenning som tas ut snarare än hur den fördelas mellan föräldrarna. Från augusti 2020 och framåt har antalet uttagna nettodagar med föräldrapenning per månad legat ungefär en tiondel lägre jämfört med genomsnittet för de tre åren före coronapandemin.

Slutsatser

På en övergripande nivå har föräldraförsäkringen fått en mer framträdande roll bland familjeersättningarna under de senaste tjugo åren. En del av förklaringen ligger i att de icke indexerade generella och behovsprövade bidragen då och då justeras för att följa med prisutvecklingen och att prisutvecklingen inte har följt med inkomstutvecklingen i samma utsträckning som när de infördes.

Ett sätt att se på den ekonomiska familjepolitiken och pandemins två första år är att familjeförmånerna i stort sett har fungerat lika bra som före pandemin. Mer ekonomisk utsatthet i samhället i stort medför mer ekonomisk utsatthet även för barnhushållen, vilket till exempel kunde ses i ökningen av barnhushåll som inte riktigt hade råd med sin baskonsumtion under 2020. Den ekonomiska återhämtningen under 2021 ser dock ut att ha bidragit till att minska förekomsten av låg inkomststandard.

Vi kan jämföra pandemiåren med de tjugo åren före pandemin med avseende på målen om att minska ekonomisk utsatthet bland barnhushåll och att minska ekonomiska skillnader mellan barnhushåll och hushåll utan barn. Då ser det ut som att stigande reallöner och ökad inkomstspridning har påverkat mer än vad pandemin har gjort.

Inledning

Den ekonomiska familjepolitiken ska enligt regeringens budget för 2021 bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer, samt minska skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan hushåll med och utan barn (Prop. 2020/21:1). Den ekonomiska familjepolitiken ska även bidra till ett jämställt föräldraskap. Syftet med den här rapporten är att undersöka i vilken mån den ekonomiska familjepolitiken kan sägas bidra till dessa mål.

Den ekonomiska familjepolitikens ersättningar kan delas in i tre olika delar: försäkringar, generella bidrag och behovsprövade bidrag.⁶ Försäkringsdelen utgörs av föräldraförsäkringen, där föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och graviditetspenning ingår. De här försäkringarna ger ersättning för förlorad inkomst i samband med frånvaro från arbetet på grund av till exempel vård av barn. I de flesta fall baseras storleken på dessa ersättningar på tidigare inkomster. De generella bidragen, barnbidrag och adoptionsbidrag, karaktäriseras av att ett lika stort belopp betalas ut till alla familjer som uppfyller vissa villkor. De generella bidragen är alltså inte inkomstrelaterade. För de behovsprövade bidragen, där bostadsbidrag, underhållsstöd, vårdbidrag, samt omvårdnadsbidrag och merkostnadsersättning till barn med funktionsnedsättning ingår, avgörs rätten till stöd utifrån familjens behov och/eller inkomst.⁷

Under 2021 uppgick Försäkringskassans utbetalningar av ersättningar riktade till barnfamiljer till cirka 92 miljarder kronor (Försäkringskassan 2021a). Dessutom finns andra familjepolitiska förmåner i form av subventionerade tjänster, såsom barnomsorg och tandvård för barn, samt fri sjukvård för barn och fri mödravård för den gravida och födandeföräldern. Det är dock viktigt att ha i åtanke att även skatter och arbetsmarknad är faktorer som har stor betydelse för barnfamiljernas ekonomiska situation.

Den här rapporten syftar till att visa hur den ekonomiska familjepolitikens ersättningar samlat påverkar barnhushållens ekonomi. Rapporten innehåller inte någon djupgående analys av specifika ersättningar eller regeländringar. Men eftersom ett flertal förändringar i barn- och familjeersättningarna har genomförts relativt nyligen (Tabell 1), kan rapporten även fungera som en indikation på hur sådana förändringar påverkar ekonomin för aggregerade grupper av barnhushåll.

---

⁶ Utöver de ersättningar som Försäkringskassan administrerar finns även pensionsrätt för barnår, barnpension, och efterlevandestöd till barn, som Pensionsmyndigheten ansvarar för. Barnpension och efterlevandestöd ingår i försäkringsdelen i de analyserna i den här rapporten. Pensionsrätt för barnår ingår inte i analyserna.

⁷ Adoptionsbidrag omfattas inte av den statistiska simuleringsmodell som analyserna i den här rapporten baseras på. De ingår därför inte i den del transfereringarna som studeras i den här rapporten.

Tabell 1 Sammanfattning av genomförda regeländringar inom den del av den ekonomiska familjepolitiken som administreras av Försäkringskassan, 2014–2021

År	Förändringar
2014	Nya åldersgränser i föräldraförsäkringen, maximalt 96 dagar får sparas efter barnets fyraårsdag. Dessa kan dock nyttjas till barnet fyllt 12 år. Tillägget för hemmavarande barn i bostadsbidraget höjs. Barnbidraget delas för barn födda efter 1 mars 2014.
2015	Höjt underhållsstöd.
2016	Grundnivån i föräldraförsäkringen höjs. En tredje reserverad månad införs i föräldraförsäkringen. Försäkringskassan betalar inte längre ut underhållsskyldig förälder har betalat till Försäkringskassan i rätt tid i minst sex månader i följd. Föräldrarna ska i stället tillsammans komma överens om ett underhållsbidrag.
2017	Flerbarnstillägget för tredje barnet i barnbidraget höjs. Inkomstgränsen för när man kan beviljas bostadsbidrag för barnfamiljer höjs. Höjt adoptionsbidrag. Jämställdhetsbonusen avskaffas. Begränsningar i föräldraförsäkringen införs för barn födda utomlands som flyttar till Sverige med sina föräldrar.
2018	Höjt underhållsstöd för barn över 15 år. Höjt barnbidrag (1 mars 2018). Den 1 mars 2018 inträdde ett antal lagändringar: En ny bidragsdel införs – särskilt bidrag för barn som bor växelvis. För att mildra övergången av stöd från underhållsstödet till stöd från bostadsbidraget, för hushåll som har barn som bor växelvis, fasades det ut under perioden 2018–2021. Inkomstgränserna för barnfamiljer höjdes under 2018 till 2021. Umgångenbidraget inom bostadsbidraget höjdes. I maj 2018 kom även möjligheten för två sökande att kunna ansöka om bostadsbidrag digitalt, vilket tidigare inte varit möjligt.
2019	Höjt underhållsstöd för barn som är 11–14 år (1 februari 2019). Två nya ersättningar; omvårdnadsbidrag och merkostnadsersättning införs och kommer på sikt att ersätta vårdbidraget. Sedan 1 januari 2019 är det inte längre möjligt att ansöka om vårdbidrag. Det finns övergångsbestämmelser för personer som har vårdbidrag sedan tidigare.
2020	Endast tidsbegränsade regeländringar, se Rekommendationer och regeländringar till följd av pandemin i avsnittet nedanför tabellen.
2021	Det genomfördes inte några regeländringar under 2021

Rekommendationer, regeländringar och förändrade uttagmönster under coronapandemin

Under coronapandemin har staten infört restriktioner och utfärdat rekommendationer för att dämpa spridningen av covid-19. De förändringar som framförallt berör barnfamiljer beskrivs nedanför.

Den 16 mars 2020 uppmanade Folkhälsomyndigheten arbetsgivare att låta sina anställda arbeta hemifrån eftersom det skulle kunna ha en dämpande effekt på smittspridningen – i synnerhet i Stockholmsregionen.

Försäkringskassan beslutade 19 mars 2020 att slopa kravet på läkarintyg för tillfällig föräldrapenning vid vård av barn längre än sju dagar. Beslutet om undantaget upphörde att gälla 1 november 2020. Beslutet om att upphäva undantaget fattades 19 oktober 2020.

Därefter beslutades om en tillfällig föreskrift som innebär att läkarutlåtande i stället inhämtas från och med dag 22 i barnets vårdperiod. Föreskriften trädde i kraft 15 december 2020.

Den 23 april 2020 beslutades att föräldrar som måste vara hemma från arbetet för att ta hand om barn som är hemma på grund av stängning av verksamhet inom skolområdet, ska kunna få tillfällig föräldrapenning.

Därefter infördes en möjlighet att få tillfällig föräldrapenning för barn som varit allvarligt sjuka, för att undvika att de ska smittas av covid-19 (7 a-e §§ i förordning 2020:244; infördes genom SFS 2020:583 som trädde i kraft 1 juli 2020).

Den 1 juli 2020 infördes en tillfällig förstärkning av bostadsbidraget för barnfamiljer i form av ett tillägg på 25 procent av storleken på det preliminära bostadsbidraget.

I mars 2021 tog Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten ställning till att gravida inte skulle utsättas för covid-19 från vecka 20. Bedömningen gjorde att de gravida som av sin arbetsgivare förbjöds att fortsätta arbeta skulle söka graviditetspenning.

Föräldrars nyttjande av föräldraförsäkringen har förändrats något under pandemin. Nyttjandet av tillfällig föräldrapenning för vård av barn ökade stort under 2020 och fortsatte att öka en aning under 2021. Ökningen var större bland män än bland kvinnor, vilket är ett återkommande mönster när behovet av tillfällig föräldrapenning är extra högt. Det genomsnittliga antalet uttagna nettodagar med föräldrapenning per månad minskade mellan maj och augusti 2020, och har sedan legat kvar på omkring 90 procent jämfört med de tre föregående åren. Uttaget av föräldrapenning för barn under ett år har dock inte förändrats nämnvärt (Försäkringskassan 2021).

Under 2020 varslades rekordmånga, arbetslösheten steg och antalet som varit arbetslösa i mer än 12 månader nådde högre nivåer än tidigare (Arbetsförmedlingen 2021a). I takt med att restriktionerna lättade under 2021 sjönk arbetslösheten till samma nivå som före pandemin (Arbetsförmedlingen 2021b). Utvecklingen på arbetsmarknaden är en förklaring till att antalet mottagare av bostadsbidrag ökade under 2020 för att sedan minska under 2021.

Uppdraget

Försäkringskassan ska enligt regleringsbrevet för 2021 presentera och analysera utvecklingen av de indikatorer för den ekonomiska familjepolitikens måluppfyllelse som tidigare tagits fram i samråd med

Socialdepartementet (Socialdepartementet 2021). Riksförsäkringsverket och Försäkringskassan har haft liknande uppdrag i omgångar sedan 2003.

Den här rapporten blir den trettonde i ordningen. Rapporten utgör den andra delen i svaret på regeringsuppdraget. Den första delen består av ett tabellverk där indikatorerna presenteras som okommenterad statistik, som levererades 26 april 2021. Den här rapporten presenterar och analyserar ett urval av de resultat som tabellverket innehåller.

Syfte, mål och övergripande frågeställningar

Syftet är att mäta måluppfyllelsen för den ekonomiska familjepolitiken. Det betyder att vi ska analysera i vilken mån den ekonomiska familjepolitiken når följande mål:

- att bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer
- att minska skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan hushåll med och utan barn
- att bidra till ett jämställt föräldraskap.

Målet är att Socialdepartementet, Försäkringskassans ledning och andra intressenter ska kunna följa och förstå utvecklingen av den ekonomiska familjepolitiken och dess betydelse för olika grupper av barnhushåll.

Frågeställningar

I rapporten ska vi mäta måluppfyllelsen för de tre målen genom att studera ett antal indikatorer. Indikatorerna redovisas under respektive fråga nedan.

1. Hur bidrar den ekonomiska familjepolitiken till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer?

Barnhushållens inkomst och inkomstutveckling, samt jämförelse med andra typer av hushåll.

Hur den ekonomiska familjepolitikens bidrar till hushållens ekonomiska standard i olika grupper av barnhushåll.

Hur den ekonomiska familjepolitikens bidrar till olika grupper av barnhushåll och hushåll i olika delar av inkomstfördelningen.

Förekomsten av ekonomisk utsatthet i olika grupper av barnhushåll, i jämförelse med andra grupper av hushåll, samt utveckling över tid.

2. Hur bidrar den ekonomiska familjepolitiken till att minska skillnaderna mellan hushåll med och utan barn?

Hur mycket den ekonomiska familjepolitiken utjämnar skillnader i medianinkomst mellan hushåll med och utan barn.

Hur mycket den ekonomiska familjepolitiken minskar inkomstjämligheten i befolkningen som helhet (mätt i bidrag till Gini-koefficienten).

3. Hur bidrar den ekonomiska familjepolitiken till ett jämställt föräldraskap?

Fördelningen av föräldrapenning, samt andelen par som delar jämställt⁸, under barnets två första år.

Fördelningen av skattad föräldraledighet, samt andelen par som delar jämställt under barnets två första år.

Utgångspunkter för tolkning och analys

Resultaten för de två första frågeställningarna baseras på data från flera olika datakällor från Statistiska Centralbyrån (SCB): Hushållens ekonomi (HEK) för åren 1998–2013 och Statistiskt analysregister (STAR) för åren 2015–2021. Uppgifter för 2021 har tagits fram med hjälp SCB:s simuleringsmodell Fördelningsanalytiskt statistiksystem för inkomster och transfereringar (FASIT). Det innebär att en framskrivning av information görs för att få en beskrivning över situationen 2021.

Det finns inget register över växelvist boende barn, men sedan 2019 har SCB lyft in en skattning av vilka barn som bor växelvis i FASIT. Skattningen används för att ge en mer korrekt bild av den ekonomiska standarden för hushåll med växelvist boende barn. Skattningen av växelvis boende finns enbart för åren 2019, 2020 och 2021. Skattningen ger en mer rättvisande bild av barnhushållens ekonomi; tidsserier som finns i rapporten använder därför skattningen från och med 2019 och framåt. Skattningen påverkar framför allt resultaten för ensamstående med barn, vilket syns som en förändring mellan 2018 och 2019 i vissa av de tidsserier som redovisas i rapporten.

Resultaten för den tredje frågeställningen om jämställt föräldraskap baseras på bearbetningar av data från Försäkringskassans datalager STORE.

Samtliga datakällor, och de urval de genererar, samt simuleringsmodellen FASIT finns mer utförligt beskrivna i rapportens metodbilaga. I bilagan beskrivs även de statistiska analyserna, teoretiska och operationella definitioner av begrepp som barnhushåll, disponibel hushållsinkomst, ekonomisk utsatthet och jämställt föräldraskap.

De resultatindikatorer som presenteras i rapporten belyser betydelsen av olika delar av den ekonomiska familjepolitiken. I uppdraget ingår att analysera både måluppfyllelsen under 2021 och utvecklingen över tid. De flesta indikatorer presenteras dels för 2021, dels som en tidsserie från 1999. Tidsserier där ensamstående delas upp på kön startar 2009. Särskilt fokus ligger på att kommentera förändringar som inträffat under coronapandemins första två år, 2020 och 2021.

---

⁸ Med par som delar jämställt avses här att båda föräldrarna tar minst 40 procent vardera av det totala uttaget under perioden.

Resultaten redovisas uppdelat på olika aggregerade grupper av hushåll, kallade hushållstyper, vilka baseras på fyra olika bakgrundskaraktäristikor:

- antal barn
- om de vuxna är ensamstående eller sammanboende
- om hushållens vuxna är födda i Sverige eller inte
- den vuxnes kön (för ensamstående).

När man jämför resultat över tid är det viktigt att ha i åtanke att det kan ske förändringar i olika hushållstypers storlek, både i absoluta tal och relativt andra hushållstyper, mellan åren. Det kan i sin tur medföra att förändringar över tid förstärks eller döljs.

Dessutom är de hushållstyper som presenteras endast grupperade efter ett fåtal karaktäristikor. Det innebär att det kan finnas skillnader i hushållstypernas sammansättning avseende andra viktiga faktorer, exempelvis ålderssammansättning, utbildningsnivå och arbetslivserfarenhet, som dessutom kan förändras på olika sätt i olika hushållstyper över tid. Sådana förändringar i sammansättning kan dölja eller förstärka skillnader mellan hushållstyper över tid.

En annan viktig metodologisk reservation i tolkningen av resultaten är att de kan överskatta försörjningsbördan för ensamstående föräldrar, och därmed underskatta den ekonomiska standarden⁹ som redovisas i delar av rapporten. Det beror på att barn antas leva hos den förälder som de är folkbokförda hos, trots att drygt 35 procent av barn till särlevande föräldrar i dag bor växelvis hos föräldrarna (Statistiska Centralbyrån 2014). Detta påverkar även jämförelser mellan grupper och över tid.¹⁰ Från och med 2019 har det här justerats i FASIT som ligger till grund för flera av indikatorerna i rapporten. Det innebär att den ekonomiska standarden har korrigerats för hushåll där barn klassas som växelvis boende, vilket ger en mer korrekt bild av dessa hushåll.

För 2020 och 2021 inkluderas nordiska inkomster i hushållens disponibla inkomster per konsumtionsenhet. På riksnivå är dock effekterna av den här förändringen mycket små.

---

⁹ Den disponibla hushållsinkomsten är den inkomst ett hushåll kan använda till konsumtion och sparande. Den disponibla hushållsinkomsten viktas i förhållande till hushållets försörjningsbörda med hjälp av konsumtionsenheter. Läs gärna mer om disponibel inkomst per konsumtionsenhet i metodbilagan.

¹⁰ I 2017 års upplaga av Barnhushållens ekonomi (Försäkringskassan 2017) presenterades känslighetsanalyser gjorda för att skatta betydelsen av växelvist boende barn på resultaten. Analyserna visade att felestimeringen är mycket liten i de relativt aggregerade grupper av hushåll som presenteras här, men att stora skillnader kan förekomma i hur många som omfattas av låg ekonomisk standard inom gruppen ensamstående med barn, beroende på om hushållet har växelvist boende eller heltidsboende barn, eller en kombination.

Det finns ytterligare en metodologisk reservation med koppling till coronapandemin som pågick under större delen av 2020 och hela 2021.¹¹ Utöver sjukdom, restriktioner, varsel, stigande arbetslöshet och andra kontextuella samhällsförändringar, har en del temporära regelförändringar som påverkar barnfamiljer införts. Det här har bidragit till att barnfamiljer har nyttjat familjeersättningarna i lite annan utsträckning än tidigare. Till exempel har det betalats ut fler dagar med tillfällig föräldrapenning för vård av barn. Det är också fler hushåll som har fått bostadsbidrag och föräldrapenning har använts i mindre omfattning under semestermånaderna.

SCB hanterar strukturella förändringar i FASIT genom att använda vikter som bygger på prognoser från flera myndigheter, bland andra Försäkringskassan. Eftersom det är svårt att veta hur pandemin påverkar samhället är de här prognoserna mindre träffsäkra än vanligt. Sammantaget innebär det att framskrivningen av FASIT för 2021 är mindre träffsäker än den brukar vara, och precisionen minskar sannolikt ju mer vi bryter ned de olika indikatorerna på olika hushållstyper.

---

¹¹ Världshälsoorganisationen (WHO) klassificerade covid-19 som en pandemi 11 mars 2020 (FHM 2021).

Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer

För att få en bild av i vilken grad den ekonomiska familjepolitiken bidrar till barnfamiljernas ekonomiska levnadsstandard presenteras följande i kapitlet:

- en översikt av barnhushållens disponibla inkomster och inkomstutveckling jämfört med hushåll utan barn
- en redogörelse för hur stor andel av olika barnhushållstypers disponibla inkomst som utgörs av ersättningar från den ekonomiska familjepolitiken
- en översikt över hur utgifterna för de olika familjepolitiska ersättningarna fördelas mellan olika grupper av barnhushåll.

Sammanfattande iakttagelser

Under de senaste tjugo åren har medianen för hushållens disponibla inkomst per konsumtionsenhet ökat, både i hushåll med och utan barn. Hushåll med barn har dock lägre medianinkomster än hushåll utan barn. Mellan 2019 och 2021 ökade medianinkomsterna med mellan 1,8 procent för ensamstående med barn och 3,5 procent för sammanboende utan barn. En stor del av ökningen ägde rum mellan 2020 och 2021, vilket delvis kan förklaras med den ekonomiska återhämtningen under 2021 (Arbetsförmedlingen 2021b). Medianinkomsterna har ökat i lägre takt under coronapandemin jämfört med tidigare år. Skillnaderna mellan grupper har ökat över tid, och framför allt ensamstående med barn har halkat efter något. Det är också den grupp som har haft lägst disponibel inkomst under hela tjugoårsperioden.

Familjeersättningarna bidrar till en förbättrad levnadsstandard för barnhushållen, framför allt de med lägre inkomster. Under 2021 kom i genomsnitt 8,4 procent av barnhushållens inkomster från familjeersättningarna, vilket är en minskning jämfört med 2020. Störst andel, 22 procent, får ensamstående kvinnor med flera barn. Under 2021 minskade andelen något för alla barnhushåll. Oavsett om man tittar på pandemiåren eller de tjugo åren före pandemin, har andelen av inkomsten som kommer från familjepolitiken minskat för dem med lägst inkomst, samtidigt som den varit relativt oförändrad för hushållstyper med högre inkomst.

En del av förklaringen till de minskade inkomsterna från familjeersättningarna är att reallönerna stigit tillsammans med att nivåerna för bidragsdelarna justeras för att följa prisutvecklingen. Det här har särskilt påverkat ensamstående med barn som får 59 procent av de behovsprövade ersättningarna och 9 procent av försäkringsdelen. Ensamstående utgör 16 procent av barnhushållen och får 22 procent av familjeersättningarna.

Barnhushållens inkomster ökar – men skillnaderna mellan olika grupper är stora och har fortsatt att öka under coronapandemin

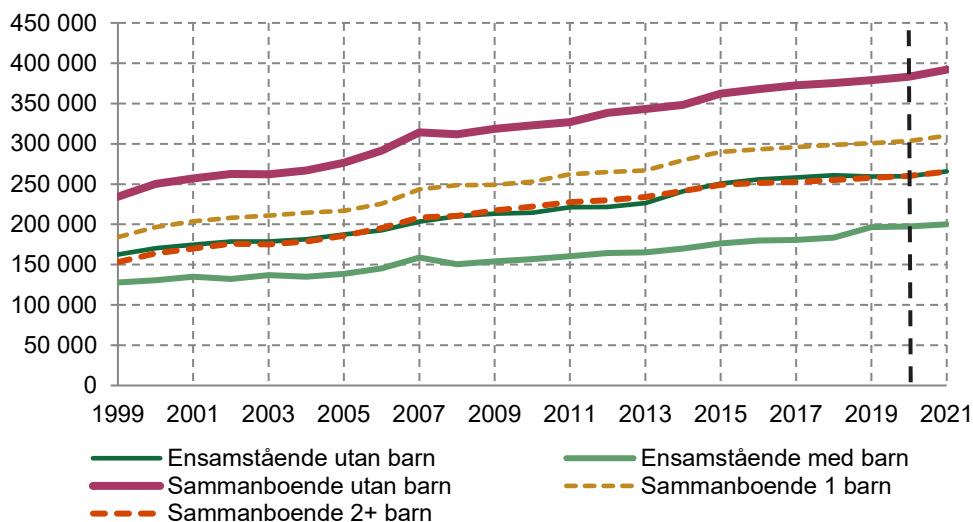
Ett sätt att mäta hushållens ekonomiska standard är att titta på deras disponibla inkomst angivet som *medianen av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet*¹². Hushållens disponibla inkomst har ökat både i hushåll med och utan barn under den senaste tjugoårsperioden (Figur 1). Den här ökningen fortsatte, men mattades av något, även under coronapandemin. Precis som före pandemin var ökningen under 2020 och 2021 större för sammanboende hushåll och hushåll utan barn. Skillnaderna i disponibel inkomst per konsumtionsenhet mellan olika hushållstyper har fortsatt att öka även under pandemin. Det beror på att hushållen med lägst inkomster även under pandemin har haft den svagaste inkomstökningen, medan hushållen med högst inkomster har haft en betydligt snabbare ökning.

Den största procentuella ökningen av disponibel inkomst per konsumtionsenhet under pandemiåren har ensamstående utan barn och sammanboende med två eller flera barn haft. Enligt prognosen för 2021 var ökningen för alla hushållstyper större då än under 2020. Den svagaste utvecklingen procentuellt sett har ensamstående med barn haft. Ensamstående utan barn har haft en 34 procent större ökning av sin disponibla inkomst jämfört med ensamstående med barn (Figur 1). Mätt i kronor innebär det en ökning med ungefär 3 600 kronor respektive 6 400 kronor i 2021 års penningvärde. Den absoluta nivån för de disponibla hushållsinkomsterna är dessutom betydligt lägre för ensamstående kvinnor med barn än för övriga hushåll (ej i figur).

---

¹² En definition av det här inkomstmättet finns i metodbilagan.

Figur 1 Medianen av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet för personer i olika hushållstyper, åren 1999–2021. Personer 0–64 år. Kronor per år, 2021 års penningvärde

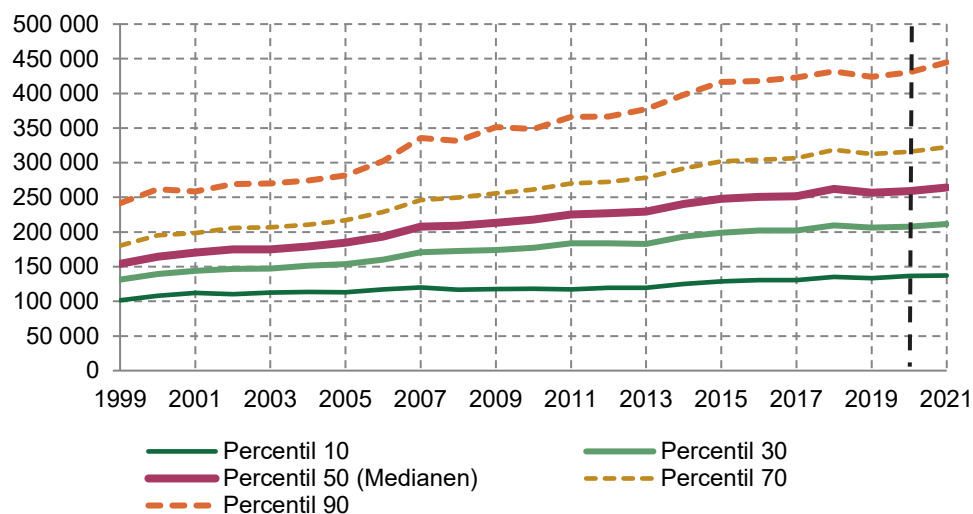
Uppgifterna för 2021 är en prognos. Från och med 2019 används en skattning av växelvis boende, vilket framför allt syns som en ökning av disponibel inkomst per konsumtionsenhet bland ensamstående med barn men det har också medfört en liten minskning bland ensamstående utan barn.

De ökade skillnaderna mellan barnhushållen framgår tydligt om man delar upp dem efter deras disponibla inkomst per konsumtionsenhet (Figur 2).¹³ Barnhushållen med de lägsta inkomsterna har haft mindre inkomstökningar än barnhushållen med de högsta inkomsterna. Det här gäller under pandemiåren såväl som tjugoårsperioden före pandemin. Mellan 2019 och 2021 hade den tionde av barnhushållen som har de lägsta inkomsterna en relativt stor inkomstökning procentuellt sett jämfört med den trettionde percentilen och den femtionde percentilen, 3,2 procent jämfört med 2,6 respektive 2,9 procent. Den nittionde percentilens inkomster ökade med 4,9 procent, vilket är den största procentuella ökningen under perioden.

Den tionde percentilen hade den minsta inkomstökningen mätt i rena pengar under pandemiåren, medan den nittionde percentilen hade den största ökningen, 21 000 jämfört med 4 100 kronor. Den nittionde percentilen ökade med andra ord sina inkomster med nästan fem gånger så mycket som den tionde percentilen.

¹³ Läs mer om percentiler i metodbilagan.

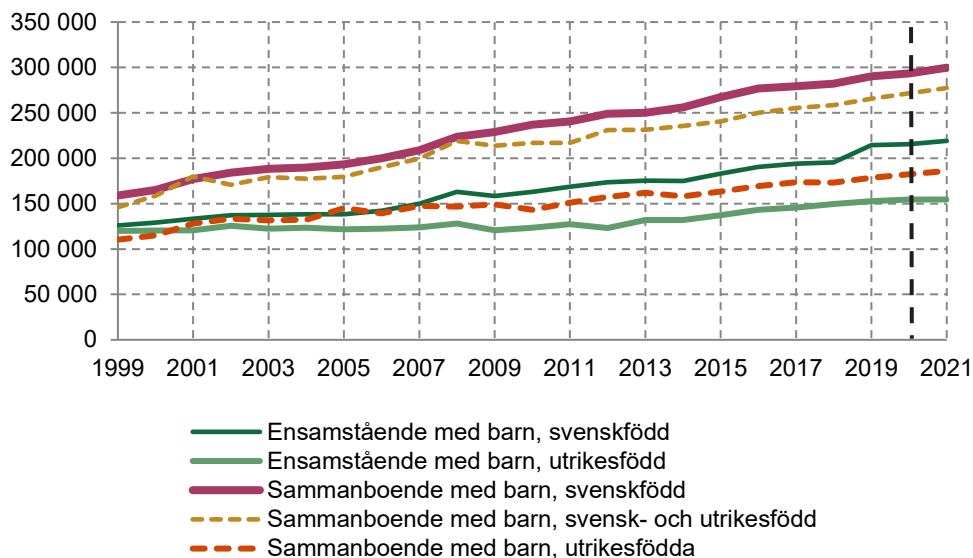
Figur 2 Utvecklingen av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet (percentiler) bland barnhushåll, åren 1999–2021. Personer 0–64 år. Kronor per år, 2021 års penningvärde

Uppgifterna för 2021 är en prognos. Från och med 2019 används en skattning av växelvis boende men det är inte något som syns tydligt när man fördelar disponibel inkomst per konsumtionsenhet på percentiler.

När barnhushållen delas upp efter om de vuxna i hushållen är svensk- eller utrikesfödda, framgår att inkomstutvecklingen de senaste tjugo åren har varit svagast i ensamhushåll med barn där den vuxna är utrikesfödd. Mellan 2019 och 2021 hade sammanboende barnhushåll där en eller båda föräldrarna är utrikesfödda en starkare genomsnittlig inkomstutveckling än de hade under de föregående tjugo åren. Ensamhushåll med barn där den vuxna är utrikesfödd hade dock en svagare genomsnittlig inkomstutveckling under pandemin jämfört med mellan 1999 och 2019.

Figur 3 Medianen av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet för personer i olika hushållstyper med inrikes och utrikesfödda vuxna, åren 1999–2021. Personer 0–64 år. Kronor per år, 2021 års penningvärde

Uppgifterna för 2021 är en prognos. Från och med 2019 används en skattning av växelvis boende vilket framför allt syns som en ökning av disponibel inkomst per konsumtionsenhet för ensamstående svenskfödda med barn.

Familjeersättningarna utgör drygt åtta procent av barnhushållens inkomster och är viktigast för ensamstående kvinnor med flera barn

Enligt prognosen för 2021 bestod i genomsnitt 8,4 procent av barnhushållens disponibla inkomst per konsumtionsenhet av stöd från den ekonomiska familjepolitiken. Familjeersättningarna kan delas upp i tre delar: försäkring, generella bidrag och behovsprövade bidrag.¹⁴ Av dessa utgjorde de generella bidragen den största andelen (Figur 4).

Familjepolitikens ersättningar påverkar olika hushållstypers ekonomi i olika utsträckning. Mest påverkas barnhushållen med lägre inkomster. Ensamstående föräldrar med flera barn får enligt prognosen i genomsnitt 17,5 procent av sin disponibla inkomst från familjeersättningarna. Minst andel får sammanboende med ett barn och sammanboende med två barn med 5,0 respektive 7,0 procent.

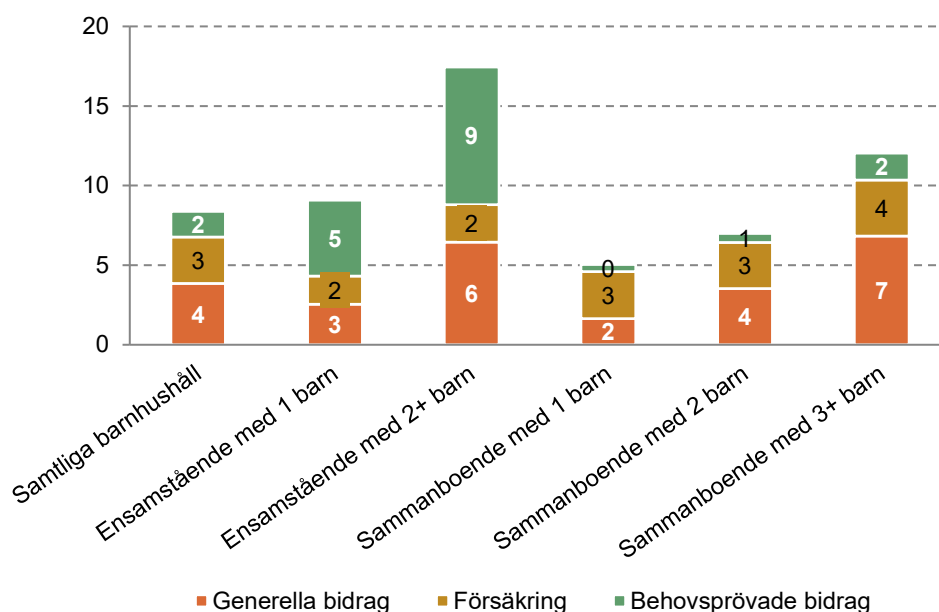
De behovsprövade bidragen är framför allt viktiga för ensamstående flerbarnsföräldrar. I genomsnitt utgörs 8,7 procent av deras disponibla

¹⁴ I *generella bidrag* ingår barnbidrag och adoptionsbidrag. I *försäkring* ingår föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning, barnpension, efterlevandestöd, och pensionsrätt för barnår. I *behovsprövade bidrag* ingår bostadsbidrag, underhållsstöd och vårdbidrag.

inkomst av de behovsprövade bidragen, vilket kan jämföras med mellan 0,6 och 1,7 procent för sammanboende barnhushåll.

Bland ensamstående är det framförallt för kvinnor med flera barn som familjepolitikens ersättningar utgör en stor andel av inkomsten. För dessa kommer 24 procent av inkomsten från familjepolitikens stöd, vilket kan jämföras med 10 procent för ensamstående män med flera barn (ej i figur).

Figur 4 Den ekonomiska familjepolitikens andel (i procent) av disponibel inkomst per konsumtionsenhet i olika hushållstyper, år 2021. Personer 0–64 år

Uppgifterna i Figur 4 är en prognos och bygger på den nya skattningen av växelvis boende.

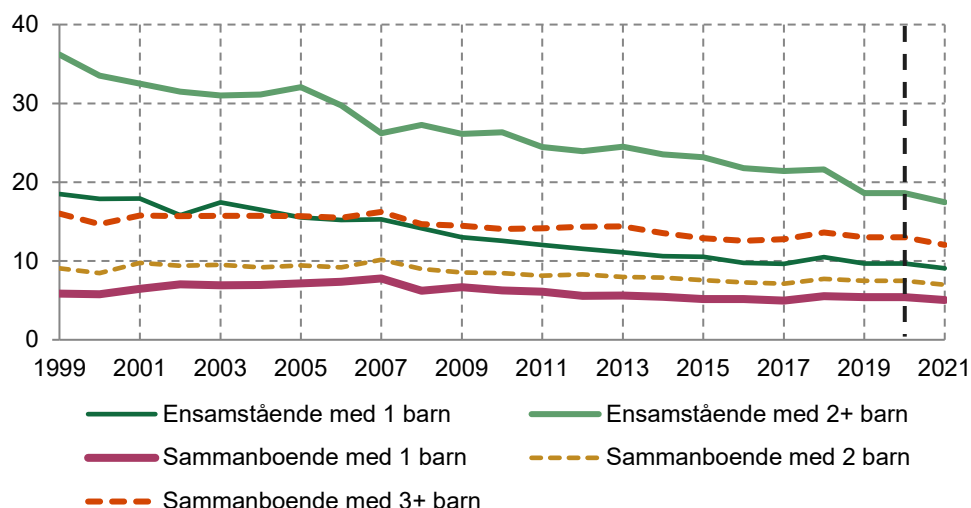
Familjepolitikens andel av barnhushållens inkomster minskade under pandemiåren precis som under de föregående tjugo åren (Figur 5). Mellan 2019 och 2021 var minskningen störst för flerbarnshushåll. Till exempel minskade andelen med 1,2 procentenheter för ensamstående med två eller fler barn och med 1,0 procentenhet för sammanboende med tre eller flera barn. För ensamstående och sammanboende med ett barn var motsvarande minskning 0,6 respektive 0,4 procentenheter.

Familjeersättningarnas omfördelade effekt har minskat sedan 1999. Att bidragsbeloppen inte följt med inkomstutvecklingen i samma utsträckning som föräldraförsäkringen har större inverkan på barnhushåll med låg ekonomisk standard än barnhushåll med hög ekonomisk standard.¹⁵ Under pandemiåren har den omfördelade effekten fortsatt minska. För ensamstående med barn har minskningstakten varit lägre mellan 2019 och

¹⁵ Till exempel låg inkomstgränsen för när ett hushåll har rätt till bostadsbidrag på samma nivå mellan 1997 och 2011, vilket innebär att allt fler hamnat över gränsen när lönenivåerna stigit. Dessutom har grundbeloppet i barnbidraget varit oförändrat mellan 2006 och 2017. Även underhållsstödet var oförändrat mellan 2006 och 2015.

2021 jämfört med mellan 1999 och 2018. Trots den något lägre minskningstakten har ensamstående med barn haft den högsta minskningstakten även under pandemiåren. För sammanboende med barn har minskningstakten i stället varit högre under pandemiåren jämfört med tidigare år.

Figur 5 Den ekonomiska familjepolitikens andel (i procent) av disponibel inkomst per konsumtionsenhet i olika hushållstyper, åren 1999–2021. Personer 0–64 år

Uppgifterna för 2021 är en prognos. Från och med 2019 används en skattning av växelvis boende vilket framför allt syns som en minskning av den ekonomiska familjepolitikens andel av disponibel inkomst per konsumtionsenhet för ensamstående med barn.

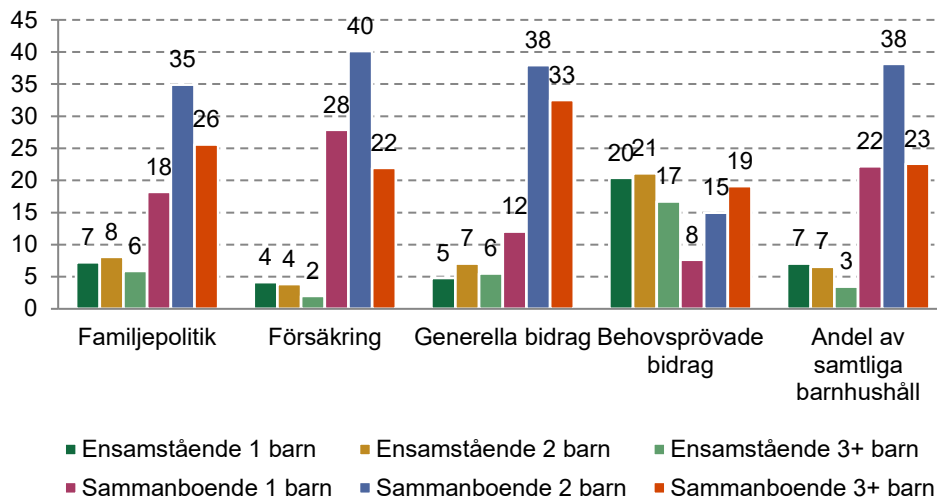
Barnhushåll med låga inkomster får störst andel av familjeersättningarna

Figur 6 visar hur familjepolitikens utgifter fördelas mellan olika barnhushåll. Den vänstra delen av figuren visar utgifternas fördelning i samtliga barnhushåll och den högra delen av figuren visar sammansättningen av barnhushåll.

Diagrammet visar att familjepolitikens sammanlagda utgifter över lag fördelas på samma sätt som barnhushållstyperna. Den största andelen av utgifterna går till sammanboende med minst två barn, vilket också är den grupp som utgör den största delen av barnhushållen.

De generella bidragen går i något högre utsträckning till hushåll som består av sammanboende med minst två barn. De behovsprövade bidragen har en annan fördelningsprofil, där prognosen för 2021 säger att 58 procent av det utbetalade beloppet går till ensamstående med barn, vilka utgör 17 procent av barnhushållen. Det här är förväntat utifrån ersättningarnas utformning. Ensamstående med barn är den grupp som har lägst disponibel inkomst per konsumtionsenhet (Figur 1) och har därmed i högre utsträckning rätt till bostadsbidrag. Även underhållstödet utformning gör att det i hög utsträckning går till ensamstående med barn.

Figur 6 Andel (i procent) av den ekonomiska familjepolitikens utgifter fördelat på olika hushållstyper år 2021, samt hushållstypernas andel av samtliga barnhushåll

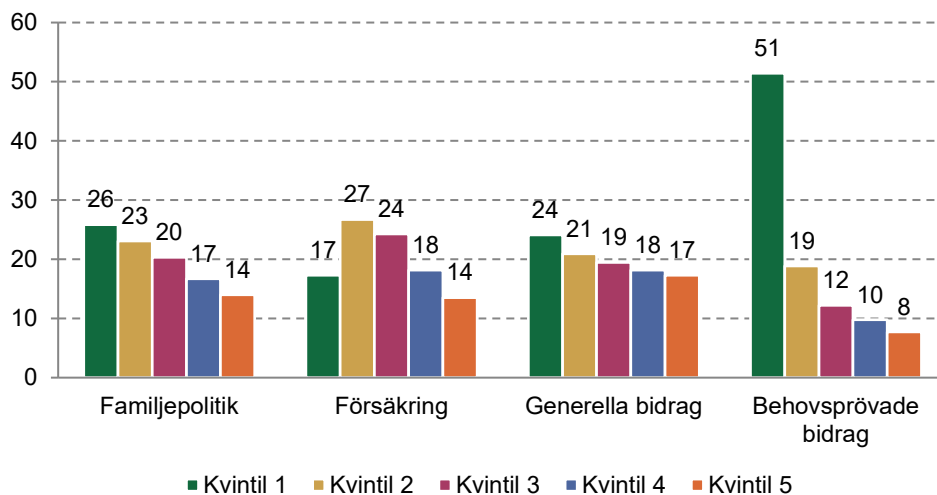
Uppgifterna i Figur 6 är en prognos som använder sig av den nya skattningen av växelvis boende.

När barnhushållen delas upp efter disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet, är det tydligt att den femtedel av hushållen som har lägst inkomst, den *första kvintilen*, tar emot störst andel av den ekonomiska familjepolitikens utgifter (Figur 7). Återigen är detta tydligast för behovsprövade bidrag där den första kvintilen, enligt prognosen för 2021, får 51 procent av det utbetalade beloppet av behovsprövade bidrag.

För försäkringsdelen får den lägsta kvintilen en mindre andel av utgifterna än den andra, tredje och fjärde kvintilen. Det beror på att huvuddelen av föräldraförsäkringsdelen är inkomstbaserad, vilket innebär att de med högre disponibel inkomst också får en högre föräldrapenning (upp till ett tak om 10 eller 7,5 prisbasbelopp beroende på ersättning).¹⁶

¹⁶ Lågstanivådagarna betalas ut oberoende av inkomst men personer utan SGI och föräldrar med mycket låg inkomst får föräldrapenning på grundnivå vilket innebär ett relativt lågt belopp.

Figur 7 Fördelning av den ekonomiska familjepolitikens utgifter på olika inkomstgrupper. Andel (i procent) utbetald till barnhushåll i olika kvintiler av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet, år 2021

Uppgifterna i Figur 7 är en prognos som där den nya skattningen av växelvis boende ingår.

Ekonomiskt utsatta barnhushåll

Ett av målen med den ekonomiska familjepolitiken är att bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer. Vad en god ekonomisk levnadsstandard är och vad som utgör ett bidrag av tillräcklig storlek beskrivs inte i målformuleringarna. För att undersöka om familjepolitiken bidrar till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer har vi därför valt att kartlägga den ekonomiska situationen för ekonomiskt utsatta barnhushåll.

Hur ekonomisk utsatthet ska definieras och vad det betyder i dagens samhälle är dock en omdebatterad fråga. I första hand handlar den diskussionen om huruvida fattigdom ska ses som något absolut eller som något relativt. Därför presenterar vi först mycket kortfattat några av de metoder som vanligtvis används för att mäta fattigdom. Sedan presenterar vi hur stor andel av barnhushållen som räknas som ekonomiskt utsatta enligt ett antal mått och hur utvecklingen har sett ut över tid. Slutligen presenteras i vilken grad den ekonomiska familjepolitikens ersättningar minskar den ekonomiska utsattheten i barnhushållen.

Sammanfattande iakttagelser

Familjeersättningarna har stor betydelse för att minska förekomsten av ekonomisk utsatthet i barnhushållen, men att det ändå finns en inte försumbar grupp barnhushåll som har en ekonomiskt ansträngd situation. Hur vanligt ekonomisk utsatthet är beror i hög grad på vilket mått som används. Oavsett mått förekommer dock ekonomisk utsatthet mer i vissa grupper av barnhushåll, till exempel ensamstående med barn, ensamstående kvinnor med barn och barnhushåll med utrikesfödda föräldrar.

Under 00-talet ökade andelen med relativt låg ekonomisk standard bland alla hushåll, även om ökningen var mindre för sammanboende än för ensamstående. Under 10-talet var andelen relativt oförändrad för alla hushåll utom för ensamstående med barn och sammanboende med flera barn.

Mellan 2019 och 2021 var det framför allt bland ensamstående med och utan barn som andelen med relativt låg ekonomisk standard ökade. Det här kan tolkas som att skillnaderna i de ekonomiska villkoren har ökat något mellan ensamstående och sammanboende under pandemin. Under de tjugo åren före pandemin var det framför allt skillnaderna mellan hushåll med och utan barn som ökade något. Mest dramatisk var utvecklingen för ensamstående med barn. År 2000 var andelen med relativt låg ekonomisk standard 14 procent och 2021 var den 39 procent.

Sett över tid har den ekonomiska familjepolitikens bidrag till att minska relativt låg ekonomisk standard minskat. Räknar man bort den ekonomiska familjepolitiken hade förekomsten varit lika stor under 2021 som vid millennieskiftet, omkring 25 procent. Den faktiska förekomsten har ökat från drygt 8 till drygt 16 procent under samma period.

Om man i stället mäter låg inkomststandard, som anger att hushållets inkomster är lägre än dess grundläggande utgifter, beräknades 8 procent av barnhushållen vara i denna situation 2020 och 7,5 procent 2021. Bland ensamstående med barn är andelen nästan 17 procent. Dessa siffror kan jämföras med att nästan 6 procent av hushåll utan barn hade låg inkomststandard samma år.

Mellan 2011 och 2019 minskade förekomsten av låg inkomststandard, framför allt för ensamstående hushåll med och utan barn. År 2020 vände utvecklingen och andelen med låg inkomststandard ökade för hushåll både med och utan barn. För ensamstående med barn ökade andelen med 2,3 procentenheter, för sammanboende utan barn ökade andelen med 0,3 procentenheter. Det här är en mer dramatisk förändring än vi sett i övriga indikatorer på ekonomisk standard under pandemin. Enligt prognosen för 2021 minskade dock förekomsten av låg inkomststandard under pandemins andra år.

Hur mäter man fattigdom?

När man talar om fattigdom globalt ligger ofta fokus på extrema och akuta fattigdomstillstånd som hunger, dåliga bostäder och dålig hälsa. Att vara fattig innebär att inte ha råd med det allra nödvändigaste som mat, kläder och boende.¹⁷ I Sverige fyller dock detta mått ingen funktion eftersom i princip alla har inkomster som överstiger den globala fattigdomsgränsen. Ett sätt att beskriva fattigdom är man inte har tillräckliga resurser för att ha den levnadsnivå som anses vara allmänt accepterad i samhället.

I grunden handlar frågan om vad som menas med utsatthet och fattigdom, vilket har betydelse för vilka åtgärder som bedöms lämpliga för att bekämpa dessa tillstånd (Alm et. al. 2010).

Absolut fattigdom definieras utifrån en fattigdomsgräns som utgörs av en lägsta godtagbar levnadsnivå. Ett vanligt tillvägagångssätt är att sätta ihop en varukorg med produkter som anses vara nödvändiga för en acceptabel levnadsstandard, och sedan definiera hushåll som inte har råd att konsumera dessa varor som fattiga. I Sverige används ibland gränsen för att beviljas ekonomiskt bistånd. Det här måttet på fattigdom är stabilt över tid. Samtidigt är det på sätt och vis relativt, eftersom det är beroende på hur man ser på vad som är en skälig levnadsnivå.

Relativ fattigdom definieras utifrån levnadsnivån i det omgivande samhället. Ett hushålls inkomster jämförs då med andra hushålls inkomster. Det är därför möjligt att alla fysiska behov som boende, kläder och mat är uppfyllda, men att familjen ändå lever i (relativ) fattigdom i jämförelse med andra hushåll och på grund av det kanske inte kan delta fullt ut i samma sammanhang som andra familjer kan. En vanlig illustration av det här är att

---

¹⁷ Ett exempel på den här typen av absoluta fattigdomsmått finns i FN:s mål om att avskaffa den extrema fattigdomen, där personer med en inkomst lägre än 1,90 dollar per dag definieras som fattiga. <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/poverty/>

äga en bil. I vissa länder kan det anses vara en lyx, men i ett samhälle där nästan alla familjer har en bil (och där kollektivtrafiken är dåligt utbyggd) kan det vara en förutsättning för att kunna konkurrera om arbetstillfällen och delta i sociala aktiviteter (Iceland 2005).

Mått på ekonomisk utsatthet som används i den här rapporten

Eftersom ekonomisk utsatthet är så svårt att definiera på ett enhetligt sätt är det vanligt att låta olika mått komplettera varandra när man analyserar förekomst och utveckling av ekonomisk utsatthet. Det gör vi även i den här rapporten. De kriterier vi använder för att mäta och fastställa ekonomisk utsatthet är:

- *Relativ låg ekonomisk standard:* Måttet innebär att den disponibla hushållsinkomsten för ett hushåll är lägre än 60 procent av medianen för den disponibla hushållsinkomsten i *hela* befolkningen.¹⁸ Relativ låg ekonomisk standard är konstruerat så att en generell inkomstökning för alla i samhället inte nödvändigtvis minskar antalet fattiga. För att fattigdomen ska minska krävs att de med låga inkomster får en större inkomstökning än de som befinner sig ovanför fattigdomsgränsen.
- *Fast låg ekonomisk standard:* Vi kompletterar det relativa måttet med vad som kallas fast låg ekonomisk standard. Det här måttet utgår från medianen för disponibel hushållsinkomst under ett referensår som sedan räknas upp med konsumentprisindex. Det innebär att gränsen för fast låg ekonomisk standard hålls fast till 60 procent av referensårets medianinkomst, men justerat för prisutvecklingen. I den här rapporten är referensåret 2016, och gränsen behålls fast under fem år.
- *Förekomst av försörjningsstöd:* En ofta använd mer absolut indikator på ekonomisk utsatthet är mottagande av ekonomiskt bistånd. Ekonomiskt bistånd består av två delar: *försörjningsstöd* och *bistånd till livsföringen i övrigt*. Försörjningsstödet ska tillgodose hushållens mer regelbundna utgifter. Bistånd till livsföringen i övrigt ska tillgodose kostnader för behov som kan uppstå då och då, exempelvis kostnader för tandvård, glasögon, sjukvård och medicin. I den här rapporten redovisar vi andelen individer där någon i bostadshushållet har mottagit försörjningsstöd under året. Mottagande av bistånd till livsföringen i övrigt redovisas inte här.

Måttet mottagande av försörjningsstöd speglar rådande samhällssyn, det vill säga vad som räknas som en ekonomiskt utsatt situation vid varje given tidpunkt (Ds 2004:41). Men att ha försörjningsstöd är inte synonymt med fattigdom. Individer och hushåll som får försörjningsstöd ska inte betraktas som fattiga eftersom bistånd ges för att familjerna ska kunna ha en skälig levnadsnivå. Ett problem med måttet är att politiska beslut har en direkt inverkan på de definierade fattigdomsnivåerna – om politiker gör det svårare att få försörjningsstöd minskar förekomsten av

---

¹⁸ Detta är även det mått som används inom EU under benämningen ”at risk of poverty”.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:At-risk-of-poverty_rate

ekonomisk utsatthet. Ett annat problem med måttet mottagande av försörjningsstöd är att långt ifrån alla som kan ha rätt till försörjningsstöd söker det. De som inte söker kan därmed vara mer ekonomiskt utsatta än de som får försörjningsstöd utan att det fångas av måttet.

- *Låg inkomststandard*: Ett annat absolut mått på ekonomisk utsatthet är låg inkomststandard, som konstruerats av SCB. Utgångspunkten är riksnormen för försörjningsstöd¹⁹. Utöver riksnormen innefattar måttet även skattade kostnader för bland annat boende, el, hemförsäkring, barnomsorg och lokala resor. Hushåll med låg inkomststandard har en inkomst som är lägre än vad som krävs för att täcka dessa basala utgifter. Måttet kan ses som ett sätt att skatta vilka hushåll som har så låga inkomster att de skulle kunna vara aktuella för försörjningsstöd om de ansökte. Eftersom nivån på försörjningsstödet ska garantera en skälig levnadsnivå är det rimligt att betrakta personer med disponibla inkomster under gränsen för försörjningsstöd som ekonomiskt utsatta.

När ovanstående mått presenteras är utgångspunkten så gott som alltid situationen under ett visst kalenderår. Det finns dock mycket som tyder på att hushåll som lever i ekonomisk utsatthet under flera år i följd är mer utsatta än hushåll som har låga inkomster under en kortare period (Socialstyrelsen 2013). För att få en bild av detta kommer vi även att presentera förekomsten av relativ låg ekonomisk standard under flera år i följd.²⁰

Ytterligare ett sätt att illustrera familjepolitikens måluppfyllnad är att beräkna hur förekomsten av ekonomisk utsatthet skulle se ut om familjepolitikens ersättningar togs bort. Det här gör man genom att beräkna förekomsten av relativ låg ekonomisk standard efter att familjepolitikens ersättningar subtraherats från hushållets disponibla inkomst, under ett antagande att personers beteende inte påverkas av detta²¹ (exempelvis antas att de vuxna i hushållet inte börjar arbeta mer för att kompensera för de förlorade ersättningarna).

---

¹⁹ Tillsammans med skäliga kostnader för vissa andra behov avgör riksnormen nivån på försörjningsstödet. Beloppen bestäms av regeringen inför varje nytt kalenderår och gäller som miniminivå för de behov som riksnormen ska täcka. I riksnormen ingår kostnader för livsmedel, kläder, hygienartiklar, förbrukningsvaror, dagstidning, telefon, fritid och lek, samt barn- och ungdomsförsäkring.

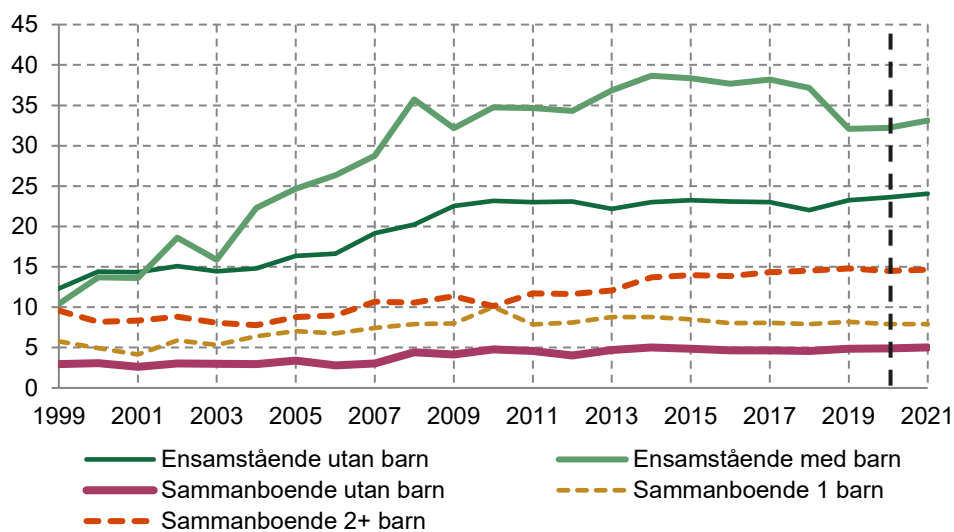
²⁰ För att kunna följa individer över flera år används här material från Longitudinell integrations databas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA), som endast innehåller information om vuxna personer. Data från LISA kan inte redovisas som framskrivningar i simuleringsverktyget FASIT och därför presenteras resultaten endast fram till 2020.

²¹ Gränsen för relativ låg ekonomisk standard behålls dessutom konstant i beräkningen. Ett alternativ vore att beräkna en ny gräns för relativ låg ekonomisk standard där den ekonomiska familjepolitikens transfereringar inte ingår. Vid en sådan jämförelse skulle skillnaden mellan andelen med relativ låg ekonomisk standard med och utan ekonomisk familjepolitik vara mindre eftersom utgångspunkten i jämförelsen skulle baseras på två olika medianer av disponibel hushållshållsinkomst.

Andel med relativ låg ekonomisk standard är oförändrad eller ökar

Andelen hushåll med relativ låg ekonomisk standard ökade kraftigt under större delen av 00-talet, särskilt bland ensamstående med barn, som också är den hushållstyp där förekomsten är störst (Figur 8). Det senaste decenniet har utvecklingen varit mer stabil, men med en mindre ökning bland ensamstående med barn och sammanboende med två eller fler barn. Under 2020 och 2021 ökade förekomsten av relativ låg ekonomisk standard en aning, framför allt för ensamstående både med och utan barn.

Figur 8 Andel (i procent) med relativ låg ekonomisk standard i olika hushållstyper, åren 1999–2021. Personer 0–64 år

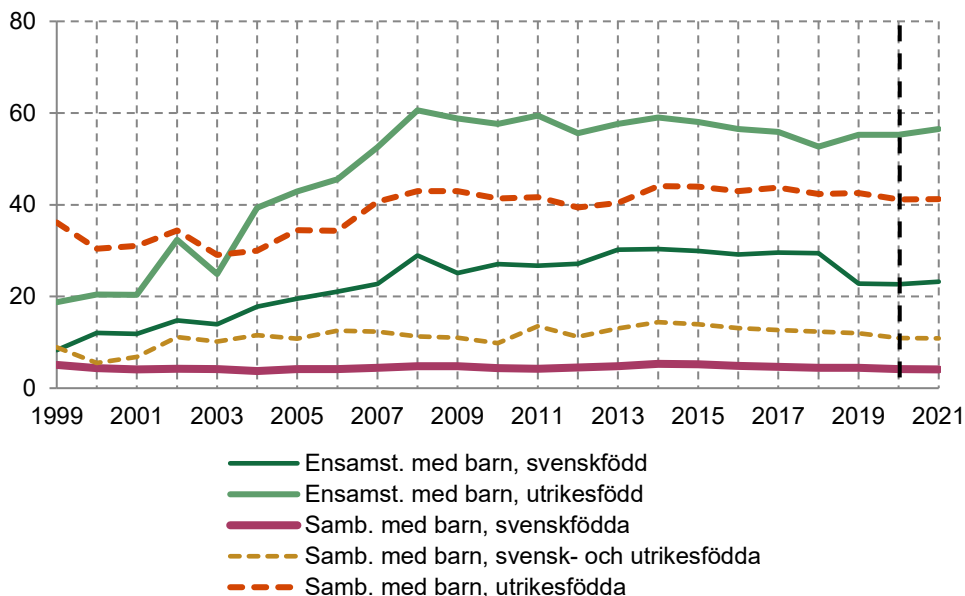
I Figur 8 Från och med 2019 används skattningen växelvis boende vilket framför allt syns i form av att andelen ensamstående med barn som lever med relativ låg ekonomisk standard ser ut att sjunka. Uppgifterna för 2021 är en prognos.

För ensamstående med barn är bilden olika beroende på om föräldern är en man eller en kvinna. Ensamstående kvinnor med barn har nästan dubbelt så hög förekomst av relativ låg ekonomisk standard som ensamstående män med barn. Enligt prognosen för 2021 hade 39 procent av ensamstående kvinnor med barn och 20 procent av ensamstående män med barn relativ låg ekonomisk standard. Bland ensamstående med flera barn är förekomsten av relativ låg ekonomisk standard extra hög. För ensamstående kvinnor låg nivån på över 40 procent och för ensamstående män över 20 procent, enligt prognosen för 2021 (ej i figur).

Det finns även stora skillnader i förekomsten av relativ låg ekonomisk standard om hushållen delas upp utifrån om de vuxna är inrikes- eller utrikesfödda (Figur 9). I synnerhet bland hushåll med utrikesfödda vuxna är andelen som har relativ låg ekonomisk standard hög. Sedan millennieskiftet har förekomsten ökat i alla grupper utom sammanboende svenskfödda med barn. Under pandemiåren har utvecklingen inte förändrats i någon större utsträckning. Enligt prognosen för 2021 var det alltså nästan dubbelt så

vanligt med relativt låg ekonomisk standard bland ensamstående som är utrikesfödda än bland ensamstående som är svenskfödda.

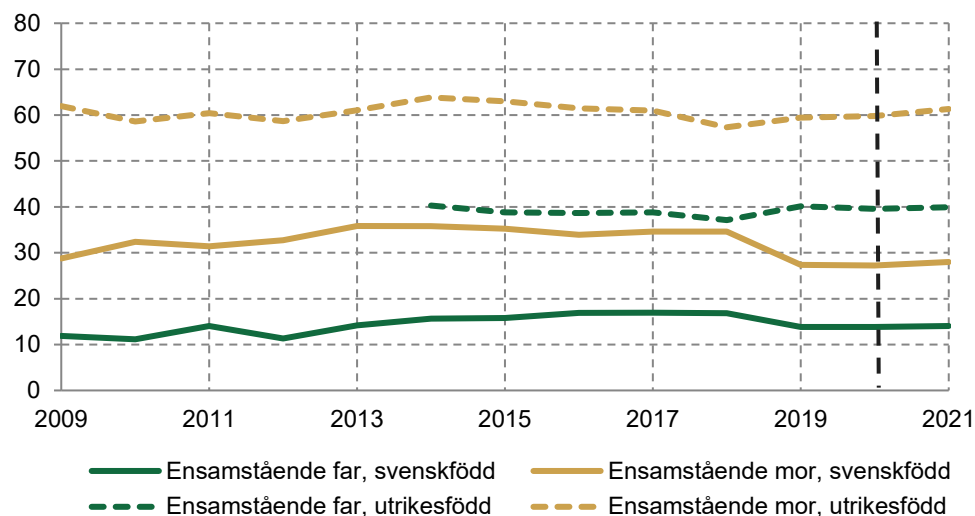
Figur 9 Andel (i procent) med relativt låg ekonomisk standard i olika hushållstyper med svensk- och utrikesfödda föräldrar, åren 1999–2021. Personer 0–64 år

I Figur 9 används en ny definition av utrikesfödd ensamstående med barn från och med 2014. Med den nya definitionen är förekomsten av relativt låg ekonomisk standard 4 till 5 procentenheter högre jämfört med den gamla definitionen. Uppgifterna för 2021 är en prognos. Från och med 2019 används en skattning av växelvis boende vilket syns som en nivåskillnad i kurvorna för ensamstående mellan 2018 och 2019.

Även könsskillnaderna är stora, särskilt om man i jämförelsen också tittar på skillnader mellan utrikesfödda och svenskfödda. Bland ensamstående utrikesfödda kvinnor med barn hade 61 procent relativt låg ekonomisk standard, enligt prognosen för 2021. Motsvarande andel bland ensamstående svenskfödda män med barn var 18 procent (Figur 10). De här nivåerna har inte förändrats nämnvärt sedan 2009 för någon av grupperna i Figur 10.

Figur 10 Andel (i procent) med relativ låg ekonomisk standard i olika hushållstyper med svensk- och utrikesfödda ensamstående föräldrar, åren 2009–2021. Personer 0–64 år

I Figur 10 används en ny definition av utrikesfödd ensamstående med barn från och med 2014. Med den nya definitionen är förekomsten av relativ låg ekonomisk standard 4 till 5 procentenheter högre jämfört med den gamla definitionen. Uppgifterna för 2021 är en prognos. Från och med 2019 används en skattning av växelvis boende, vilket syns som en minskning av andelen ensamstående kvinnor och en ökning av andelen ensamstående män med relativ låg ekonomisk standard.

Under de senaste fem åren har förekomsten av relativ låg ekonomisk standard minskat i flera grupper av barnhushåll samtidigt som vi har sett en svag ökning bland barnhushåll i stort. En förklaring till det är att det skett en omfördelning av hushållsgruppernas storlek under den senaste femårsperioden. Till exempel ökade antalet hushåll som definieras som sammanboende utrikesfödda med barn mellan 2015 och 2021, både i absoluta tal och relativt andra hushållstyper. Den här gruppen av hushåll har en hög förekomst av relativ låg ekonomisk standard. Trots att andelen med relativ låg ekonomisk standard har minskat inom gruppen sedan 2015, bidrar deras ökade antal till att driva upp förekomsten av relativ låg ekonomisk standard bland barnhushållen i stort.

Mer än var tionde ensamstående flerbarnsförälder har haft relativ låg ekonomisk standard under fem år i rad

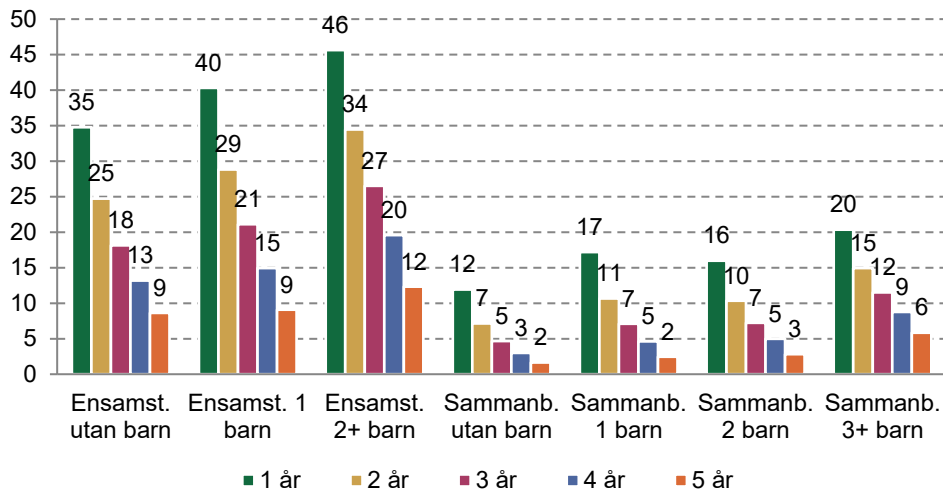
Att ha relativ låg ekonomisk standard under längre tid innebär förstås en mer utsatt situation. Ensamstående barnhushåll drabbas av det i högre utsträckning än andra hushållstyper (Figur 11).²² Bland ensamstående

²² När dessa resultat tolkas är det viktigt att ha i åtanke att detta inte speglar hur långa perioderna av relativ låg ekonomisk standard är. En del av de hushåll som har relativ låg ekonomisk standard ett år kan fortsätta ha låg ekonomisk standard efter år 2020 och således övergå till gruppen med flera år av låg ekonomisk standard varefter nya mätpunktsår läggs till, eller ha en lång period av ekonomisk utsatthet bakom sig som omfattar andra år än just åren 2016–2020.

flerbarnsföräldrar har 27 procent haft relativt låg ekonomisk standard minst tre av de fem åren mellan 2016 och 2020 och 12 procent under samtliga undersökningsår. Motsvarande andelar bland sammanboende utan barn är 5 procent för minst tre år och 2 procent för samtliga år.

Figur 11 Andel (i procent) med relativt låg ekonomisk standard i olika hushållstyper, fördelat på hur många år de haft relativt låg ekonomisk standard under perioden 2016–2020. Redovisat efter hushållstyp år 2016. Personer 20–64 år

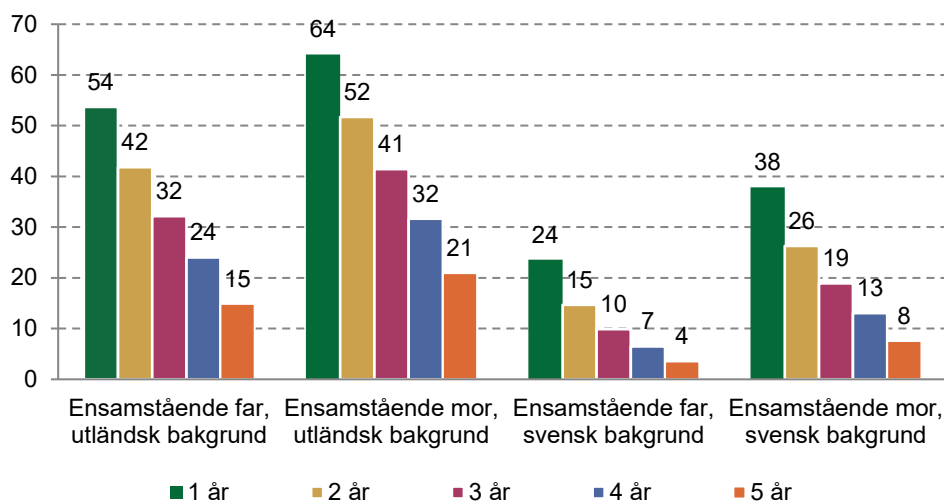

Långvarig ekonomisk utsatthet är vanligare bland ensamstående föräldrar med utländsk bakgrund (Figur 12). Vanligast är det bland ensamstående mammor med utländsk bakgrund²³ där 41 procent har haft relativt låg ekonomisk standard under minst tre av de fem åren och drygt en femtedel har haft det under samtliga undersökningsår. Samtidigt är den relativa skillnaden mellan pappor med svensk respektive utländsk bakgrund större än den mellan mammor med svensk respektive utländsk bakgrund.

²³ I dessa figurer är uppdelningen över härkomst något annorlunda än för övriga resultat. Här anges utländsk bakgrund, vilket definieras som att en individ antingen själv är utrikesfödd eller båda individens föräldrar är utrikesfödda. Dessa resultat baseras på SCB:s databas Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA).

Figur 12 Andel (i procent) med relativt låg ekonomisk standard bland ensamstående föräldrar, fördelat på hur många år de haft relativt låg ekonomisk standard, under perioden 2016–2020. Redovisat efter hushållstyp år 2016. Ensamstående föräldrar med svensk och utländsk bakgrund. Personer 20–64 år

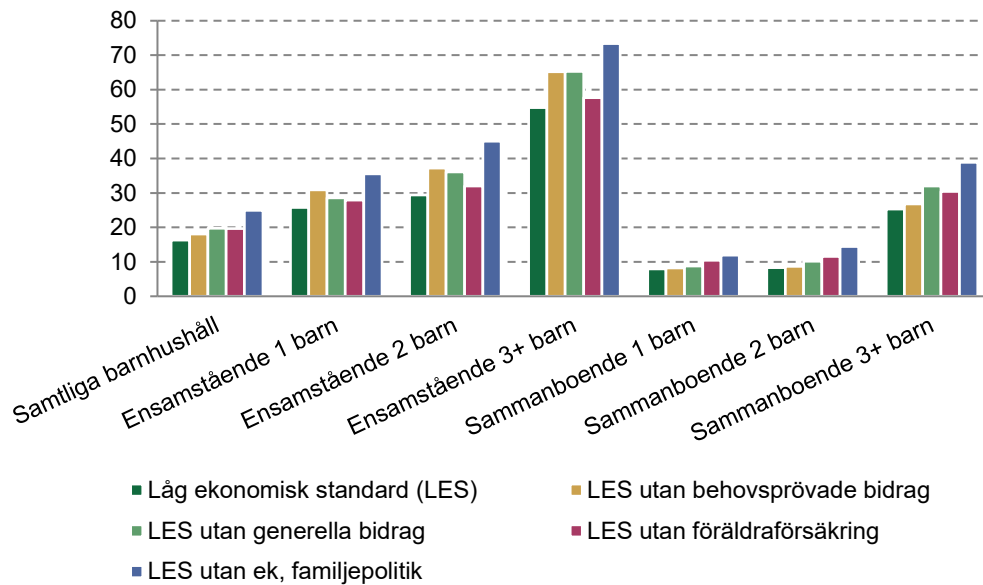

Familjeersättningarna bidrar till att minska förekomsten av relativt låg ekonomisk standard men bidraget har minskat över tid

Familjeersättningarna bidrar till att minska förekomsten av relativt låg ekonomisk standard i alla grupper av barnfamiljer. Sett till samtliga barnhushåll var förekomsten 16 procent, enligt prognosen för 2021, men räknar man bort familjepolitikens ersättningar hade motsvarande siffra varit 25 procent (Figur 13). För ensamstående med tre eller fler barn skulle förekomsten öka från 55 till 73 procent utan familjeersättningarna. För sammanboende med ett barn skulle den öka från 8 till 14 procent.

De behovsprövade bidragen har störst betydelse för att förebygga ekonomisk utsatthet bland ensamstående. Bland sammanboende med tre eller flera barn är det i stället de generella bidragen som har störst betydelse. Denna bild bekräftar resultaten i Figur 4, där det framgår att de här ersättningarna utgör relativt stora andelar av de här hushållstypernas disponibla inkomster.

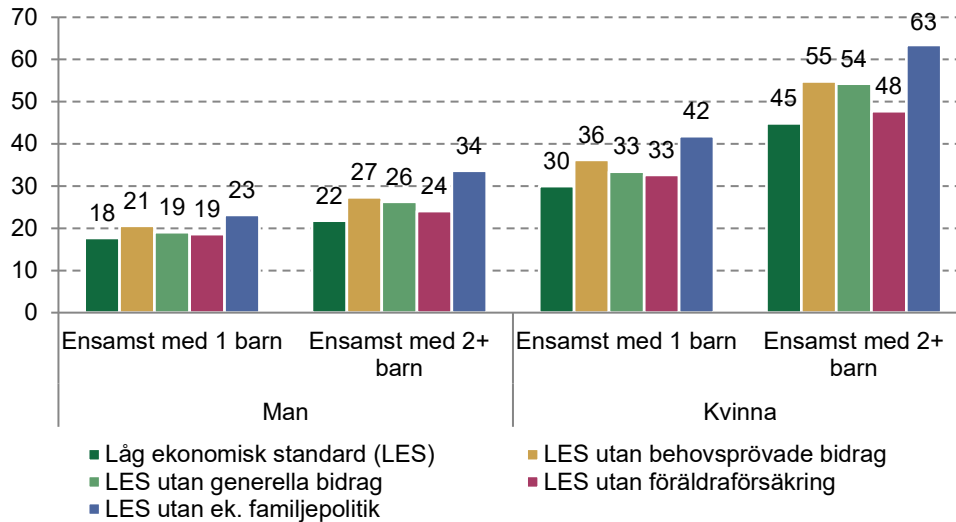
Figur 13 Andel (i procent) med relativ låg ekonomisk standard i olika hushållstyper när den ekonomiska familjepolitiken räknas bort från hushållets disponibla inkomst. Redovisat efter hushållstyp, år 2021. Personer 0–64 år

Uppgifterna i Figur 13 är en prognos som använder den nya skattningen av växelvis boende.

Bilden av familjepolitikens betydelse för ensamstående föräldrar påverkas i hög grad av situationen för ensamstående kvinnor, eftersom de utgör majoriteten av gruppen. Om man räknar bort familjepolitikens ersättningar skulle andelen med relativ låg ekonomisk standard öka från 45 till 63 procent bland ensamstående kvinnor med flera barn (Figur 14). För ensamstående män med flera barn skulle motsvarande andel öka från 22 till 34 procent.

Figur 14 Andel (i procent) med relativ låg ekonomisk standard bland ensamstående när den ekonomiska familjepolitiken räknas bort från hushållets disponibla inkomst. Redovisat efter hushållstyp, år 2021. Hushåll med ensamstående föräldrar. Personer 0–64 år

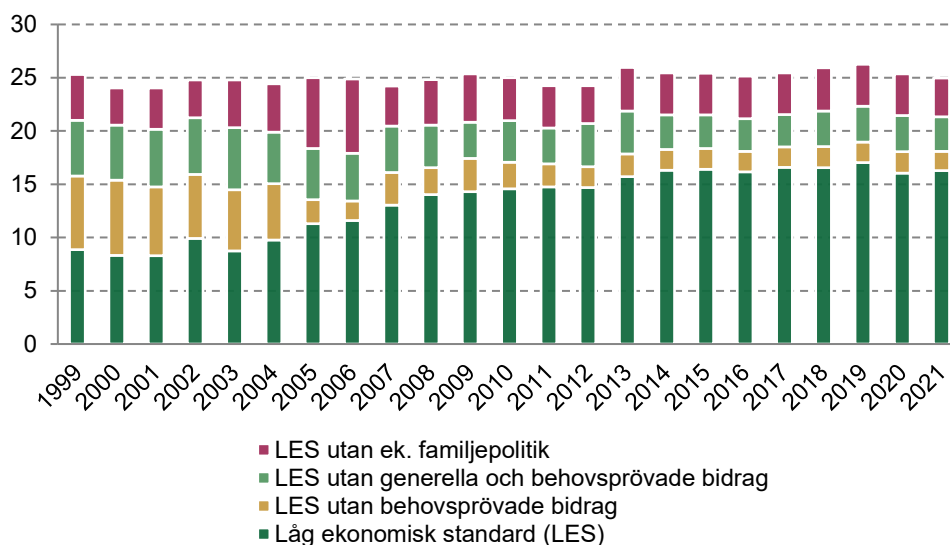

Uppgifterna i Figur 14 är en prognos och bygger på den nya skattningen av växelvis boende.

Familjeersättningarnas förmåga att förebygga relativ ekonomisk utsatthet har minskat kraftigt de senaste tjugo åren, i takt med att deras andel av hushållens disponibla inkomster har minskat samtidigt som förekomsten av relativ låg ekonomisk standard har ökat. Jämför man förekomsten av relativ låg ekonomisk standard med hur vanligt det hade varit om man räknar bort familjeersättningarna, har deras bidrag nästan halverats. År 2000 minskade den ekonomiska familjepolitiken förekomsten med 65 procent (Figur 15). Då levde 8 procent av barnhushållen med relativ låg ekonomisk standard. Utan familjeersättningarna hade 24 procent gjort det. Enligt prognosen för 2021 minskade familjeersättningarna förekomsten med knappt 37 procent. Av barnhushållen levde 16 procent med relativ låg ekonomisk standard. Utan ersättningarna hade 25 procent gjort det.

Under 2020, pandemins första år, minskade andelen med låg ekonomisk standard något för att sedan öka med 0,3 procentenheter under 2021. Familjeersättningarnas förmåga att förebygga ekonomisk utsatthet ökade under 2020 för att sedan minska minska med 0,6 procentenheter under 2021. Det tillfälliga tillägget av bostadsbidraget kan ha bidragit till ökningen under 2020, samtidigt som pandemins negativa ekonomiska effekter har ökat över tid.

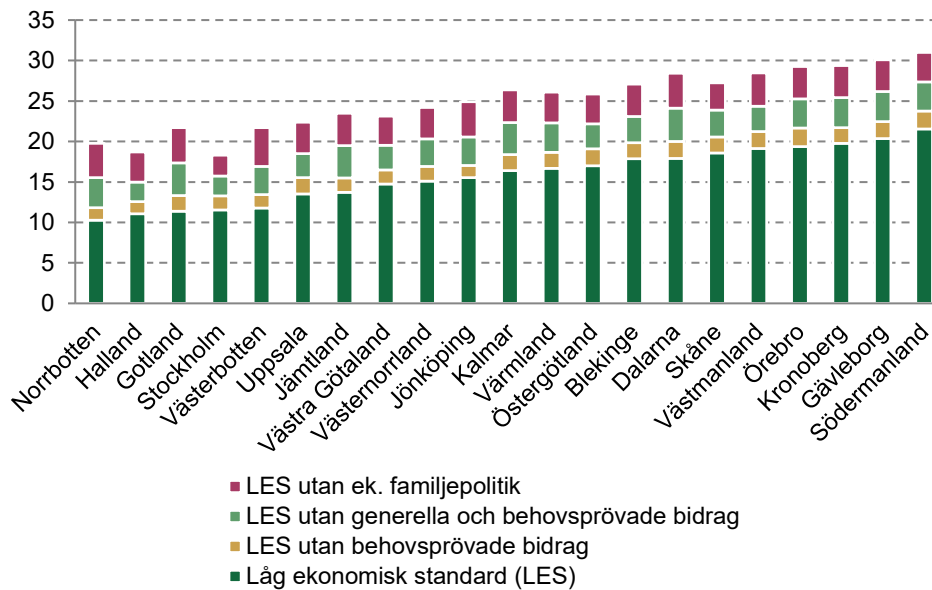
Figur 15 Andel (i procent) hushåll med relativ låg ekonomisk standard när familjeersättningarna räknas bort, åren 1999–2021. Personer 0–64 år

Uppgifterna för 2021 är en prognos.

Förekomsten av relativ låg ekonomisk standard varierar ganska kraftigt mellan olika regioner (Figur 16). Från knappt 10 procent av barnhushållen i Norrbotten till drygt 22 procent i Södermanland. Familjepolitiken bidrar till att minska förekomsten mellan 8 och 10 procent i alla regioner utom Stockholm och Dalarna där bidraget är 7 respektive 11 procent. Förekomsten av relativ låg ekonomisk standard är generellt lägre i regioner med högre medianinkomst, även om det finns undantag som exempelvis Gotlands län där medianinkomsten är låg men där det också något lägre förekomst av relativ låg ekonomisk standard.

Figur 16 Andel (i procent) barnhushåll med relativ låg ekonomisk standard när familjeersättningarna räknas bort, år 2021, uppdelat på regioner. Personer 0–64 år

Uppgifterna i Figur 16 är en prognos och bygger på den nya skattningen av växelvis boende.

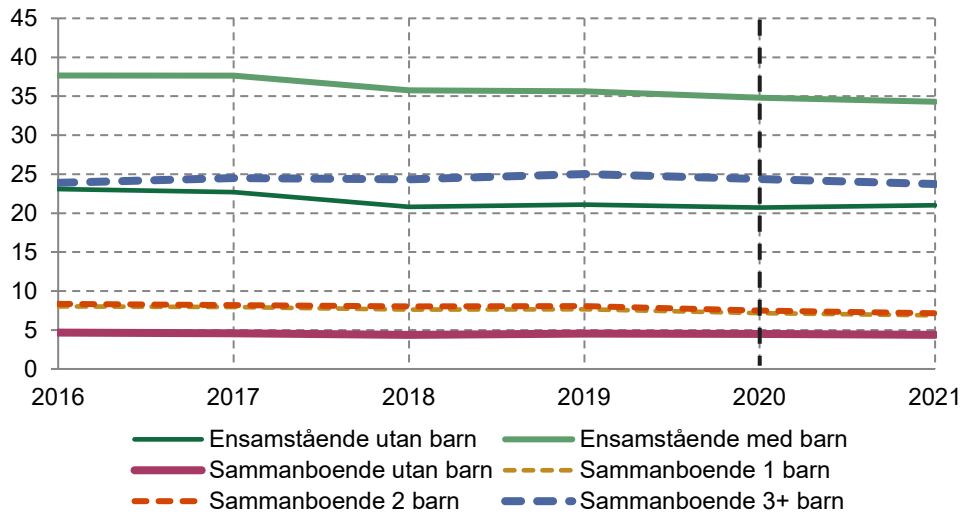
Förekomsten av fast låg ekonomisk standard minskar

När vi i stället studerar förekomsten av fast låg ekonomisk standard är bilden både lik och olik den för relativ låg ekonomisk standard. Förekomsten av fast låg ekonomisk standard är högst bland ensamstående med barn och lägst bland sammanboende utan barn, vilket stämmer överens med resultaten för relativ låg ekonomisk standard. Däremot ser utvecklingen över tid något annorlunda ut. Förekomsten av fast låg ekonomisk standard minskade tydligare mellan 2016 och 2021 än förekomsten av relativ låg ekonomisk standard. Det är framför allt tydligt bland ensamstående med barn, där 38 procent hade fast låg ekonomisk standard 2016, vilket sjönk till 34 procent 2021 (Figur 17).

Generellt minskar förekomsten av fast låg ekonomisk standard mest i de grupper där förekomsten är som högst. Till exempel minskade andelen bland ensamstående med tre eller flera barn från 63 till 58 procent mellan 2016 och 2021 (ej i figur). Bland sammanboende med ett eller två barn var motsvarande andelar 8 respektive 7 procent.

En av förklaringarna till att förekomsten av fast låg ekonomisk standard minskar samtidigt som förekomsten av relativ låg ekonomisk standard är mer stabil, är att inkomstutvecklingen varit starkare än prisutvecklingen. Det har bidragit till att höja gränsen för relativ låg ekonomisk standard mer än gränsen för fast låg ekonomisk standard (som följer prisutvecklingen).

Figur 17 Andel (i procent) med fast låg ekonomisk standard i olika hushållstyper, åren 2016–2021. Personer 0–64 år

Uppgifterna för 2021 är en prognos.

Andelen ensamstående barnhushåll som tar emot försörjningsstöd har ökat under pandemin

Att motta försörjningsstöd är en indikator på att hushållets ekonomiska standard har bedömts som låg i absoluta termer. Indikatorn fångar dock bara de hushåll som ansöker om försörjningsstöd och är därför till viss del beroende av benägenheten att söka stöd. Både nivåerna och utvecklingen liknar den för fast och relativ låg inkomststandard. År 2021 tog 6,1 procent av barnhushållen emot försörjningsstöd (Tabell 2). Andelen är betydligt högre bland ensamstående med barn, framförallt ensamstående kvinnor med barn, där 14,1 procent tog emot försörjningsstöd under året.

Tabell 2 Andel (i procent %) där någon person i hushållet mottog försörjningsstöd under åren 2019–2021. Personer 0–64 år

	Andel hushåll som tog emot försörjningsstöd 2021	Andel hushåll som tog emot försörjningsstöd 2020	Andel hushåll som tog emot försörjningsstöd 2019
Ensamstående utan barn	7,6	7,4	7,1
varav kvinnor	6,7	6,6	6,1
varav män	8,2	7,9	7,8
Ensamstående med barn	12,1	12,0	12,2
varav kvinnor	14,1	14,0	14,0
varav män	7,7	7,7	8,0
Sammanboende utan barn	2,8	2,8	2,4
Sammanboende 1 barn	3,7	3,5	3,1
Sammanboende 2+ barn	5,4	5,3	4,7
Samtliga i barnhushåll	6,1	6,1	5,6
Samtliga i hushåll utan barn	5,1	5,0	4,6

Det finns en viss regional variation även när det gäller hur stor andel av barnhushållen som tar emot försörjningsstöd. I Norrbotten är andelen som tar emot försörjningsstöd lägst (ej figur). Enligt framskrivningen för 2021 tog drygt 3 procent av barnfamiljerna i Norrbotten emot försörjningsstöd. Störst andel barnfamiljer som tar emot försörjningsstöd finns i Södermanland, där drygt 10 procent av barnhushållen gjorde det och näst störst andel som tog emot försörjningsstöd finns i Gävleborg där 9 procent gjorde det under 2021. Generellt sett är det en mindre andel av barnhushållen som tar emot försörjningsstöd i län där en mindre andel av hushåll utan barn tar emot försörjningsstöd.

Bland utrikesfödda ensamstående föräldrar är andelen som tar emot försörjningsstöd mer än fem gånger så hög som bland svenskfödda ensamstående, 27 procent jämfört med 5 procent (Tabell 3). Högst är andelen bland utrikesfödda ensamstående kvinnor med barn, där 29 procent av hushållen tog emot försörjningsstöd under 2021. Enligt prognosen för 2021 minskade förekomsten av försörjningsstöd jämfört med 2020 i merparten av de barnhushåll som redovisas i Tabell 3. Även jämfört med året före pandemin var förekomsten av försörjningsstöd något lägre under 2021 för nästan alla hushållstyper.

Tabell 3 Andel (i procent) där någon person i hushållet mottog försörjningsstöd under åren 2019–2021. Hushåll med svensk- respektive utrikesfödda föräldrar. Personer 0–64 år

	Andel hushåll som tog emot försörjningsstöd 2021	Andel hushåll som tog emot försörjningsstöd 2020	Andel hushåll som tog emot försörjningsstöd 2019
Ensamstående med barn, svenskfödd	5,1	5,1	5,2
varav kvinnor	6,2	6,2	6,2
varav män	3,0	3,0	3,2
Ensamstående med barn, utrikesfödd	26,9	27,1	27,8
varav kvinnor	28,8	28,9	29,4
varav män	20,7	21,2	21,8
Sammanboende med barn, svenskfödda	0,8	0,8	0,7
Sammanboende med barn, svensk- och utrikesfödda	4,4	4,6	4,0
Sammanboende med barn, utrikesfödda	17,9	17,8	16,6

Nästan var femte ensamstående med barn har låg inkomststandard

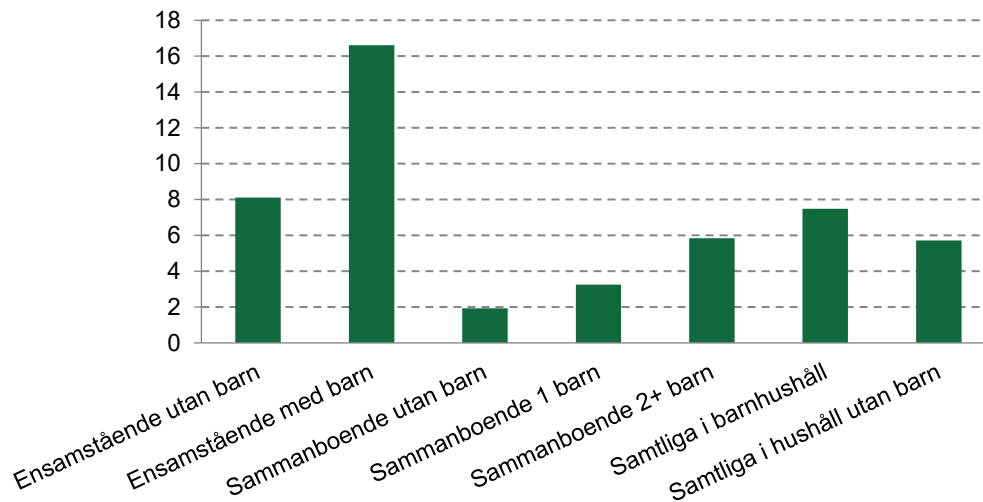
Låg inkomststandard kan ses som ett absolut mått på ekonomisk utsatthet som är mindre beroende av sökbeteende jämfört med förekomst av försörjningsstöd. Ett hushåll har låg inkomststandard om hushållets disponibla inkomst är mindre än dess beräknade baskonsumtion. Det kan ses som en indikator på hur stor andel av olika grupper som har så låg inkomst att de skulle kunna vara aktuella för försörjningsstöd om de sökte.

Mönstret följer tidigare redovisade mått på ekonomisk utsatthet (Figur 18). Totalt 7,5 procent av barnhushållen och knappt 6 procent av hushåll utan barn beräknas ha levt med låg inkomststandard under 2021. Låg inkomststandard är vanligare bland ensamstående med barn än bland sammanboende med barn, 17 procent jämfört med 3 respektive 6 procent bland sammanboende med ett respektive två eller fler barn.

Andelen ökar ju fler barn som finns i hushållet. Var tredje ensamstående med tre eller fler barn beräknas ha låg inkomststandard (ej i figur). Det finns även skillnader avseende kön och födelseland, där 31 procent av ensamstående utrikesfödda kvinnor med barn har låg inkomststandard, vilket kan jämföras med drygt 6 procent bland ensamstående svenskfödda män med barn (ej i figur).

Figur 18 Andel (i procent) med låg inkomststandard i olika hushållstyper, år 2021. Personer 0–64 år

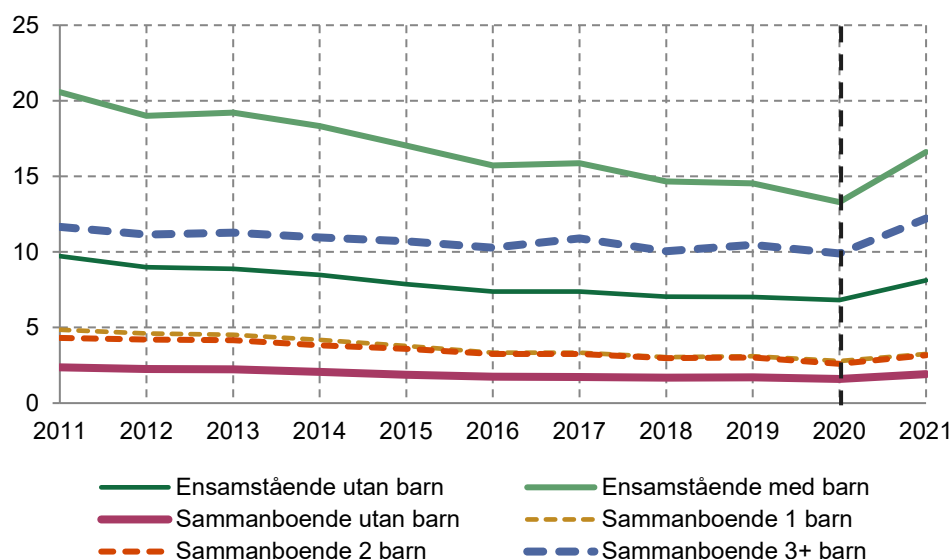
Uppgifterna för 2021 är en prognos.

Mellan 2011 och 2019 minskade förekomsten av låg inkomststandard för nästan alla hushållstyper (Figur 19). Minskningen fortsatte under 2020 men enligt prognosen för 2021 var förekomsten av låg inkomststandard högre för merparten av hushållstyperna jämfört med innan pandemin. För flera hushållstyper handlar det om en relativt dramatisk ökning. Coronapandemin är förmodligen åtminstone en del av förklaringen.

Störst var ökningen för de grupper där förekomsten av ekonomisk utsatthet brukar vara störst. Enligt framskrivningen för 2021 är andelen med låg inkomststandard högst bland ensamstående med barn och sammanboende med fler än tre barn, vilket kan ses som en indikation på att pandemin har slagit hårdast mot de grupper av barnhushåll som var mest utsatta redan före pandemin.

Den här utvecklingen är inte förvånande i ljuset av erfarenheter från tidigare lågkonjunkturer som pekar på att gruppen ensamstående kvinnor med barn, som redan lever med små ekonomiska marginaler, också är mer känsliga än andra för förändring i lågkonjunkturer (SOU 2005:66).

Figur 19 Andel (i procent) med låg inkomststandard i olika hushållstyper, åren 2011–2021. Personer 0–64 år

Uppgifterna för 2021 är en prognos.

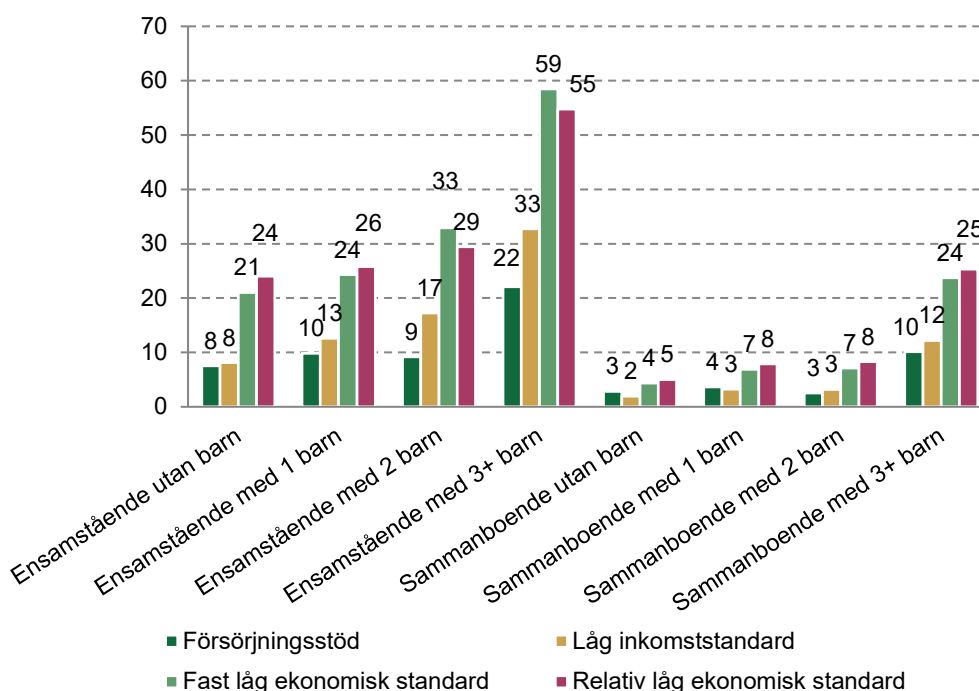
Vilka aspekter av ekonomisk utsatthet fångar de olika måtten?

Förekomsten av ekonomisk utsatthet i populationen i allmänhet och bland barnhushållen i synnerhet varierar i storlek beroende på vilket mått som används. Måtten fångar olika aspekter av ekonomisk utsatthet och alla mått har sina svagheter.²⁴ Relativ låg ekonomisk standard fångar framförallt relativ utsatthet, att inte ha de ekonomiska resurserna som andra i befolkningen har, medan förekomst av försörjningsstöd begränsas av att det påverkas av politiska beslut och av huruvida individer faktiskt ansöker om stödet.

Genomgående för samtliga mått är att förhållandet mellan olika grupper av hushåll är densamma. Ekonomisk utsatthet är vanligare i barnhushåll, i hushåll med många barn, bland ensamstående föräldrar, framför allt ensamstående kvinnor, och bland utrikesfödda. Skillnaden är stor beroende på mått: 22 procent av hushåll med ensamstående med tre eller fler barn tog emot försörjningsstöd, enligt prognosen för 2021, medan hela 55 procent i samma grupp räknas ha relativ låg ekonomisk standard (Figur 20).

²⁴ Samtliga mått utgår från den registrerade disponibla hushållsinkomsten, vilket innebär löneinkomsten inte justeras ned för individer med löneutmätning. Detta är en grupp som kan leva på inkomster i paritet med försörjningsstöd.

Figur 20 Andel (i procent) i ekonomisk utsatthet, år 2021. Uppdelat på hushållstyper och mått på ekonomisk utsatthet. Personer 0–64 år

Uppgifterna för 2021 är en prognos.

Flera mått pekar på ökad ekonomisk utsatthet under coronapandemin, framför allt hos ensamstående. Bland sammanboende har förekomsten av ekonomisk utsatthet däremot varit relativt oförändrad om de inte har haft tre eller fler barn. Det här gäller både relativ låg ekonomisk standard och låg inkomststandard.

Den ekonomiska återhämtningen och minskade arbetslösheten under 2021 tycks dock ha haft en positiv inverkan på förekomsten av låg inkomststandard. Andelen som får försörjningsstöd ökade under 2020, för att sedan minska igen under 2021. Samtidigt ökade andelen som levte med relativ låg ekonomisk standard flera år i rad något under 2021, både bland ensamstående med och utan barn och bland sammanboende med tre eller fler barn.

Även om nivåerna har förändrats något under pandemin är mönstret oförändrat när man jämför olika grupper av hushåll. Förekomsten av ekonomisk utsatthet är högre bland ensamstående kvinnor med barn och utrikesfödda föräldrar. Även bland ensamstående utan barn och sammanboende med många barn är förekomsten högre än bland sammanboende utan eller med ett eller två barn. De här skillnaderna har ökat över tid och ökningen har fortsatt under pandemin, som har slagit lite hårdare mot grupper som var mer utsatta redan före pandemin.

Sedan 2000 har förekomsten av relativ låg ekonomisk standard bland barnhushåll mer än dubblats. År 2000 lyftes två av tre hushåll över

gränsen för relativ låg ekonomisk standard med hjälp av familjeersättningarn. År 2021 lyftes ett av tre hushåll över gränsen.

En förklaring, som hänger ihop med måttets konstruktion, är att inkomsterna har ökat mer för hushåll med högre inkomster än för hushåll med lägre inkomster. Det gör att medianinkomsten ökar snabbare än inkomsterna för barnhushållen med lägst inkomst. Att familjeersättningarna inte längre lyckas lyfta en lika stor andel av barnhushållen över gränsen för relativ låg ekonomisk standard beror bland annat på att de behovsprövade och de generella bidragen syftar till att täcka vissa basbehov och därför justeras för att följa prisutvecklingen. När reallönerna ökar minskar de här bidragens andel av barnhushållens sammanlagda inkomster samtidigt som gränsen för relativ låg ekonomisk standard flyttas uppåt.

Det har också skett förändringar i befolkningsstrukturen de senaste fem åren som gör att vissa hushållstyper har blivit vanligare och andra mindre vanliga. Hushåll med ensamstående och sammanboende utrikesfödda vuxna har ökat i antal. Dessa grupper av hushåll har en hög förekomst av ekonomisk utsatthet, vilket bidrar till att driva upp förekomsten av ekonomisk utsatthet bland barnhushållen i stort.

Sammantaget kan utvecklingen sedan millennieskiftet tolkas som att andelen barnhushåll som inte har råd med sin baskonsumtion har minskat, samtidigt som klyftorna i stort har ökat. Den här utvecklingen har fortsatt i samma riktning även under coronapandemin.

Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till att minska de ekonomiska skillnaderna mellan hushåll med och utan barn

I det första kapitlet (Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer) presenterades resultat som visar att det finns stora inkomstskillnader mellan hushåll med och utan barn. Den ekonomiska familjepolitikens andra mål är att bidra till att minska de här skillnaderna.

I det här kapitlet undersöker vi därför familjepolitikens omfördelande effekter, det vill säga hur ersättningarna bidrar till att minska inkomstskillnaderna i samhället i stort. Detta gör vi genom att redovisa i vilken grad transfereringar från den ekonomiska familjepolitiken påverkar fördelningen av den disponibla inkomsten i hela befolkningen, mätt som Gini-koefficienten²⁵. Eftersom hushåll med barn generellt har lägre disponibel inkomst per konsumtionsenhet än hushåll utan barn, kan det ses som en indikator på i vilken grad familjepolitiken når målet om att bidra till minskade skillnader mellan hushåll med och utan barn.

I det här kapitlet redovisar vi också hur mycket de familjepolitiska ersättningarna bidrar till att jämna ut skillnader i medianen för den disponibla hushållsinkomsten för hushåll med och utan barn. Vi gör det genom att visa vad medianen för den disponibla hushållsinkomsten skulle vara om de familjepolitiska transfereringarna räknades bort.

Sammanfattande iakttagelser

De familjepolitiska transfereringarna bidrog till att sänka Gini-koefficienten med knappt 2,4 procentenheter enligt prognosen för 2021. De bidrog också till att jämna ut skillnaderna i medianinkomst mellan hushåll med och utan barn, särskilt för låginkomsthushåll.

Den ekonomiska familjepolitikens omfördelande effekt var i stort sett densamma under de tio åren före coronapandemin. De generella och de behovsprövade bidragens effekt minskade något, samtidigt som försäkringsdelens effekt ökade något. Under 2020 var den omfördelande

---

²⁵ Gini-koefficienten är ett vanligt mått på graden av inkomstjämlighet i en population. Gini-koefficienten presenteras som ett värde mellan 0 och 1 där 0 innebär att alla i befolkningen tjänar exakt lika mycket. På motsvarande sätt innebär en Gini-koefficient på 1 att all inkomst erhålls av en enda person. Läs gärna mer om Gini-koefficienten i metodbilagan.

effekten fortsatt oförändrad, men enligt prognosen för 2021 ser den ut att ha minskat något under pandemins andra år.

Under den senaste tjuugoårsperioden har den omfördelande effekten däremot minskat betydligt. Det här är samstämmigt med att familjeersättningarna under samma period utgjort en allt mindre del av barnhushållens inkomster.

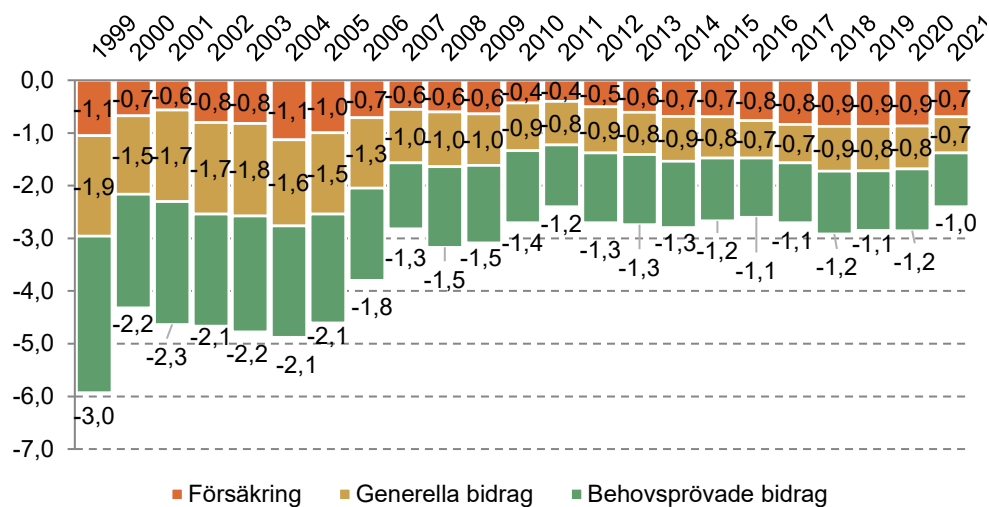
De familjepolitiska transfereringarnas inkomstutjämnande effekt är oförändrad sedan 2007

Resultaten visar att de familjepolitiska transfereringarna bidrog till att sänka Gini-koefficienten med totalt 2,4 procentenheter enligt prognosen för 2021 (Figur 21). Under 00-talet minskade den inkomstutjämnande effekten av de familjepolitiska transfereringarna, men från 2010 till 2021 låg effekten i princip på samma nivå.

De behovsprövade bidragen har störst omfördelande effekt. Sedan 2010 har effekten av de behovsprövade och de generella bidragen minskat något, samtidigt som den omfördelande effekten av försäkringsdelen har ökat något.

Under pandemins första år var den inkomstutjämnande effekten av de familjepolitiska transfereringarna lika stor som under 2019. Enligt prognosen för 2021 minskade effekten dock något under pandemins andra år. Tittar man specifikt på den ekonomiska familjepolitikens omfördelande effekt för barn 0-19 år är minskningen större och syns redan under 2020.

Figur 21 Den ekonomiska familjepolitikens omfördelande effekt för hela befolkningen (bidrag till Gini-koefficienten), åren 1999–2021

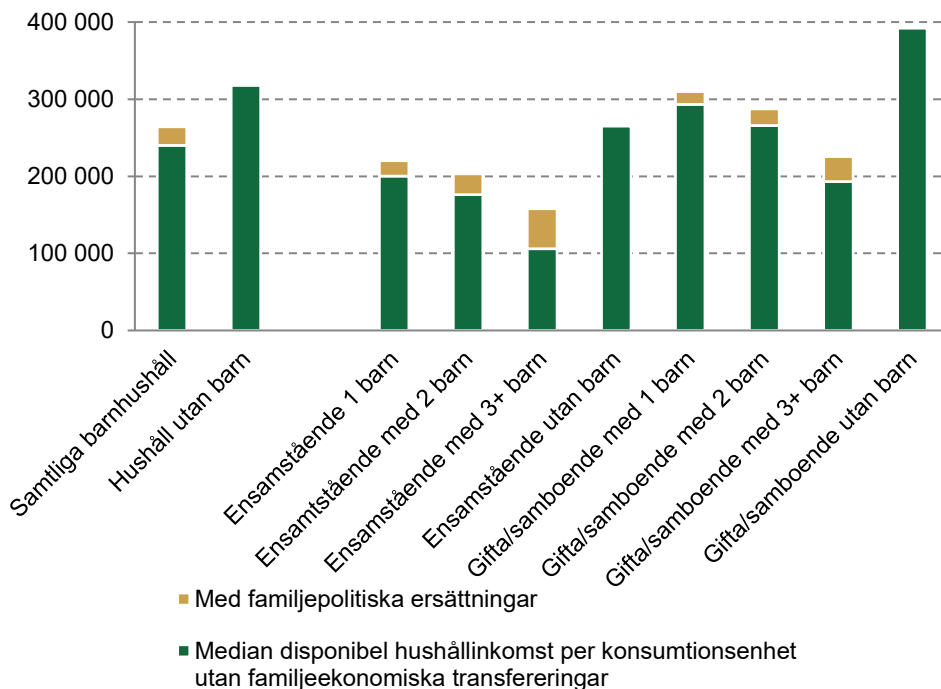

Uppgifterna för 2021 är en prognos.

Familjeersättningarna minskar skillnader i medianinkomst mellan hushåll med och utan barn

Familjeersättningarna minskar skillnaderna i medianinkomst mellan hushåll med och utan barn genom att öka den disponibla inkomsten för barnhushållen. Genom att titta på hur mycket lägre barnfamiljernas disponibla inkomst skulle vara om samtliga familjeersättningar räknades bort, får vi en indikation på hur mycket ersättningarna jämnar ut skillnaderna mellan olika hushållstyper.²⁶ Som Figur 22 visar är ökningen störst för de barnhushåll som har lägst inkomster. Samtidigt är skillnaden mot hushåll utan barn stor även med transfereringar.

Figur 22 Medianen av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet, med respektive utan familjeersättningar, år 2021. Redovisat efter hushållstyp. Personer 0–64 år

Uppgifterna i Figur 22 bygger på den nya skattningen av växelvis boende. Uppgifterna för 2021 är en prognos.

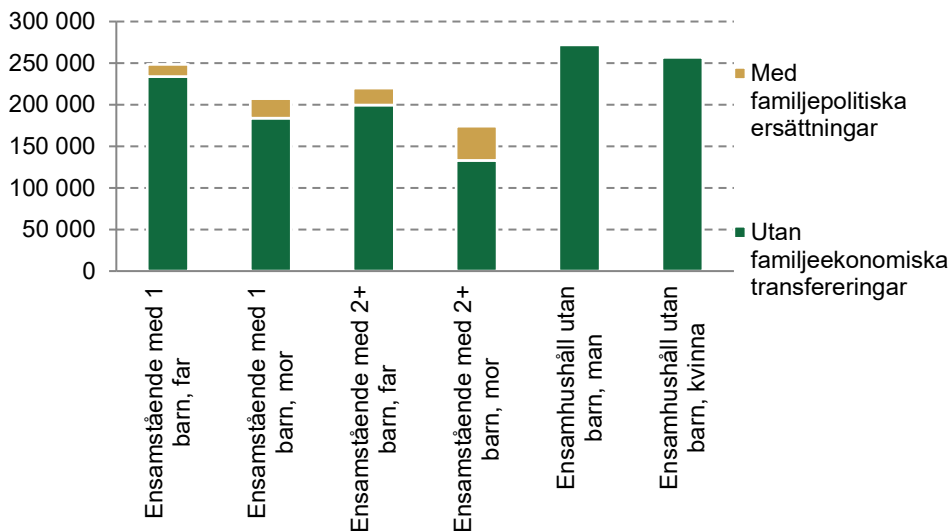
När man tittar närmare på olika typer av ensamstående hushåll ser man att det även i dessa grupper finns skillnader i medianinkomst mellan hushåll med och utan barn (Figur 23). Familjeersättningarna höjer medianen av den disponibla hushållsinkomsten mest för ensamstående kvinnor med flera barn. Det här är samstämmigt med de tidigare resultaten som visat att

²⁶ Här har vi använt en statisk ansats och inte beräknat hur avsaknad av familjeersättningar skulle kunna påverka exempelvis barnhushållens arbetsutbud eller förekomst av försörjningsstöd.

familjeersättningarna utgör en stor andel av den här gruppens disponibla hushållsinkomst. Bilden ser inte ut att ha ändrats under coronapandemin.

Familjeersättningarna till trots är skillnaden större mellan ensamstående kvinnor med och utan barn än mellan ensamstående män med och utan barn.

Figur 23 Medianen av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet, med respektive utan familjeersättningar, år 2021. Uppdelat på olika typer av ensamstående hushåll. Personer 0–64 år

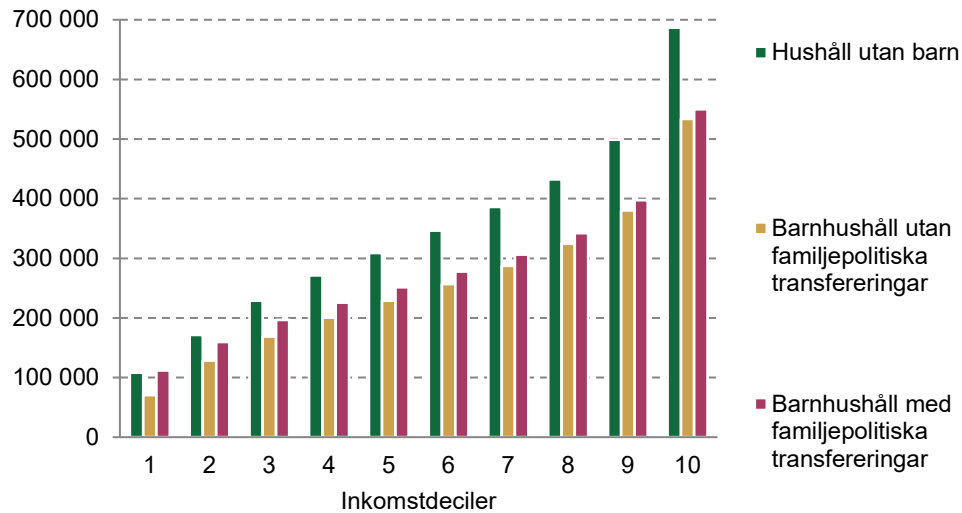
Uppgifterna i Figur 23 är en prognos och bygger på den nya skattningen av växelvis boende.

Inkomstskillnaderna mellan hushåll med och utan barn ökar ju högre inkomsterna är (Figur 24).²⁷ I de lägsta decilerna bidrar de familjepolitiska transfereringarna i hög grad till att jämna ut inkomstskillnaderna mot hushåll utan barn i motsvarande deciler. I de högre decilerna bidrar inte familjepolitiken till utjämning i motsvarande omfattning.

²⁷ I Figur 24 har barnhushållen delats upp i inkomstdeciler, vilket innebär att den tiondel av barnhushållen som har lägst disponibel hushållsinkomst år 2021 utgör decil 1 och den tiondel av barnhushållen som har högst disponibel hushållsinkomst utgör decil 10. Vi har även delat in hushåll utan barn på samma sätt. Den ljusgröna stapeln visar medianinkomsten för barnhushåll i respektive decil med familjepolitiska transfereringar. Den randiga stapeln visar medianinkomsten för barnhushållen om transfereringarna räknas bort.

Figur 24 Medianen av disponibel hushållsinkomst i deciler av disponibel hushållsinkomst, år 2021. Uppdelat på hushåll utan barn, barnhushåll med familjeersättningar och barnhushåll utan familjeersättningar. Personer 0–64 år

Uppgifterna i Figur 24 är en prognos och bygger på den nya skattningen av växelvis boende.

Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till ett jämställt föräldraskap

I det här kapitlet redovisar vi hur väl den ekonomiska familjepolitiken uppnår det tredje målet om att bidra till ett jämställt föräldraskap. Jämställt föräldraskap är ett begrepp som är svårt att definiera. Det kan anses innefatta formellt omsorgs- och försörjningsansvar såväl som hushållsarbete, engagemang och delaktighet i beslut rörande barnet.²⁸

Här fokuserar vi på att redovisa utvecklingen av hur föräldraförsäkringen används i olika grupper av föräldrar, genom att titta på föräldrapenninguttaget och den obetalda föräldraledigheten.

Flera studier har visat att nyttjandet av föräldraförsäkringen spelar stor roll för hur föräldraansvaret fördelas och för föräldrarnas position på arbetsmarknaden. Något som i sin tur påverkar jämställdhet mellan könen, jämlikhet mellan socioekonomiska grupper och barns tillgång till båda sina föräldrar tidigt i livet (Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi 2015).

Sammanfattande iakttagelser

Föräldrapar delar allt mer lika, både på föräldrapenningen och på den obetalda ledigheten, men utvecklingen går långsamt. Sedan 2005 har mammornas andel av föräldrapenninguttaget minskat. Framförallt är det färre par där mamman tar ut 90 procent eller mer av föräldrapenningdagarna. Andelen pappor som inte tar ut någon föräldrapenning alls före barnets tvåårsdag minskade också från 21 till lite under 13 procent under samma period.

Pappornas andel av föräldrapenningen och den obetalda föräldraledigheten ökar långsamt. I genomsnitt tar mammorna fortfarande ut tre fjärdedelar av föräldrapenningen och den obetalda ledigheten. Pappornas ökade andel kommer av att mammorna minskar sitt uttag av föräldrapenning, samtidigt som papporna ökar sitt. Mammornas minskade uttag är dock något större än pappornas ökade uttag, vilket kan tolkas som att mammorna är hemma obetalt i något större utsträckning.

På en övergripande nivå ser pandemin ut att ha påverkat mängden föräldrapenning som tas ut snarare än hur den fördelas mellan föräldrarna. Från augusti 2020 och framåt har antalet uttagna nettodagar med föräldrapenning legat ungefär en tiondel under genomsnittet för de tre åren före coronapandemin.

---

²⁸ Läs mer i metodbilagan i avsnittet ”Att mäta jämställt föräldraskap”.

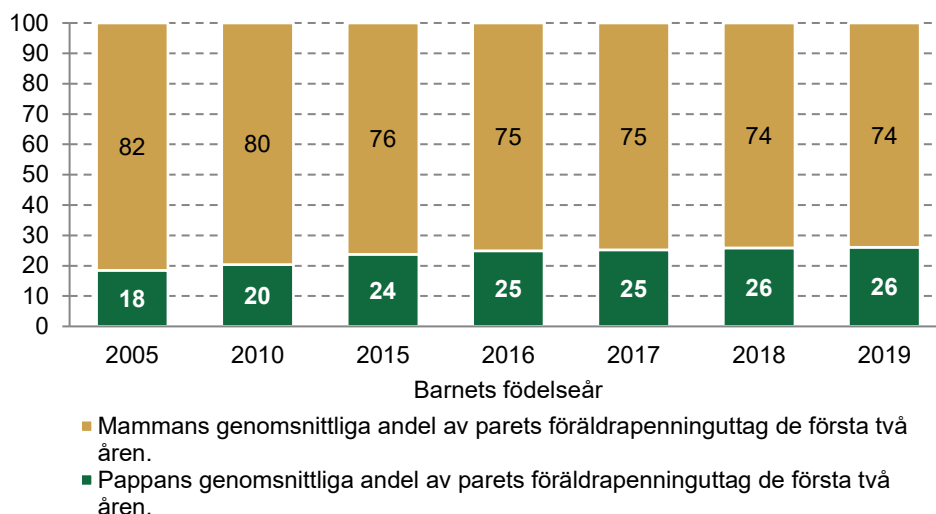
Pappors andel av föräldrapenningdagarna ökar men det går långsamt

Pappors andel av föräldrapenningdagarna under barnets första två levnadsår ökade från 18 procent för barn födda 2005 till 26 procent för barn födda 2019 (Figur 25).²⁹ För barn födda under 2018 och 2019 har en del av föräldrapenninguttaget gjorts under coronapandemin. Jämfört med barn födda 2017 har pappors andel av föräldrapenningdagarna ökat något för barn födda både 2018 och 2019.

Under pandemin har föräldrapenninguttaget minskat. Den här minskningen började i maj 2020, och från augusti 2020 till december 2021 var antalet uttagna nettodagar med föräldrapenning per månad omkring 11 procent lägre än genomsnittet per månad för 2017, 2018 och 2019. Enligt en översikt av nyttjandet av socialförsäkringen under coronapandemin 2020, var föräldrapenninguttaget dock oförändrat för barn som var under ett år (Försäkringskassan 2021). Mer hemarbete, permitteringar och ökad arbetslöshet har sannolikt bidragit till det minskade uttaget.

Samtidigt har uttaget av tillfällig föräldrapenning ökat under coronapandemin. Det övergripande mönstret är dock oförändrat. År 2021 tog mammor fortfarande ut ungefär tre fjärdedelar av föräldrapenningdagarna under de två första levnadsåren. Även efter att barnet fyllt två år tar mammorna ut fler föräldrapenningdagar än papporna.

Figur 25 Mammors och pappors genomsnittliga andel (i procent) av de föräldrapenningdagar som paret tar ut under barnets två första år. Uppdelat på barnets födelseår

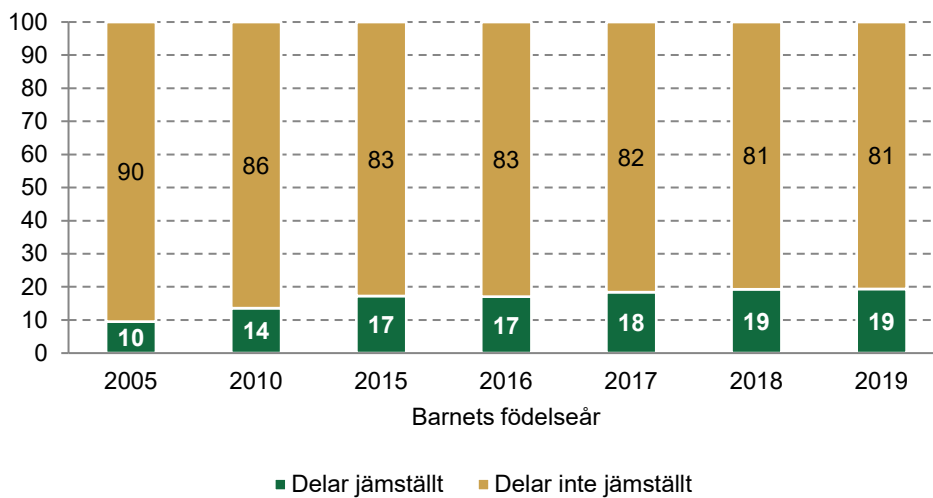

²⁹ Studiepopulationen omfattar endast barn som är födda i Sverige och har bott i Sverige hela perioden. Föräldraparen består av en kvinna och en man, som har haft gemensam vårdnad om barnet under hela perioden. Det är parets första gemensamma barn och det enda barn som de fått under året. Någon av dem har fått föräldrapenning utbetald för barnet under perioden.

Att dela jämställt på föräldrapenningen kan definieras på flera sätt. I den här rapporten använder vi Försäkringskassans vanliga definition där ett jämställt uttag innebär att båda föräldrarna tar ut minst 40 procent av de föräldrapenningdagar som tas ut före barnets tvåårsdag.

Drygt fyra av fem föräldrar, 81 procent, till barn födda 2019 delade inte jämställt på föräldrapenningen (Figur 26). För barn födda 2005 var motsvarande andel 90 procent. Det blir allt vanligare att dela jämställt på föräldrapenningen även om utvecklingen går långsamt.

Figur 26 Andel (i procent) föräldrar som delar jämställt på föräldrapenningen (båda tar minst 40 procent av dagarna) under barnets två första år. Uppdelat på barnets födelseår

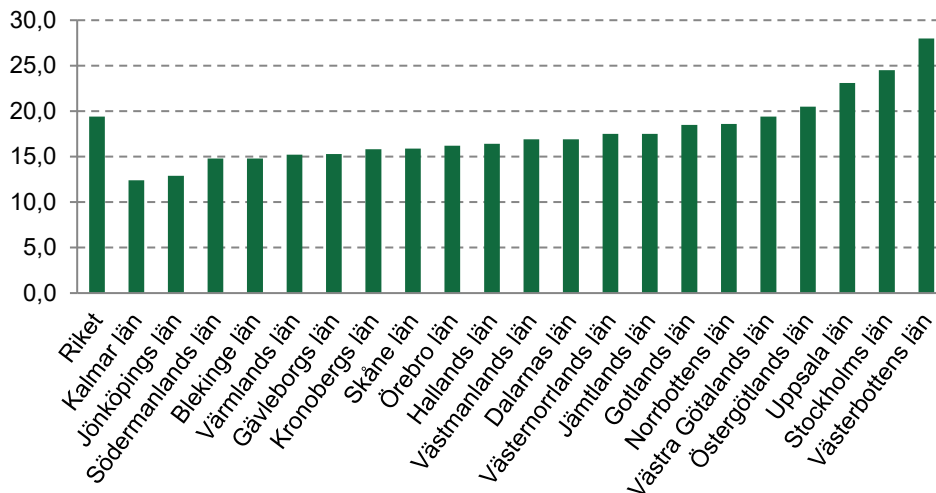
Hur stor andel av föräldrarna som delar jämställt på föräldrapenningen varierar mellan olika delar av landet. I Stockholms län delade 24,5 procent av föräldrarna till barn födda 2019 jämställt på föräldrapenningen under barnets två första levnadsår. I Kalmar län var motsvarande andel 12,4 procent.

I Västmanland, som placerar sig i mitten av länen när det gäller andelen föräldrar som delar jämställt, var det 16,9 procent av föräldrarna som delade jämställt. Att genomsnittsandelen är 2,5 procent över medianen beror bland annat på att tre län sticker ut med en lite större andel föräldrar som delar jämställt: Stockholm, Västerbotten och Uppsala län. Att dela jämställt på föräldrapenningen är vanligare bland föräldrar med längre utbildning och dessa tre län är också de tre län som har störst andel högutbildade invånare.³⁰

Det finns inte några indikationer på att coronapandemin har påverkat utvecklingen av hur stor andel av föräldrarna som delat jämställt på föräldrapenningen olika i olika regioner.

³⁰ Här definieras andel högutbildade som andel personer mellan 25 och 64 år med minst tre års eftergymnasial utbildning. Källa: SCB.

Figur 27 Andel som delar jämställt (40/60) på föräldrapenningen fördelat på län. Barn födda 2019

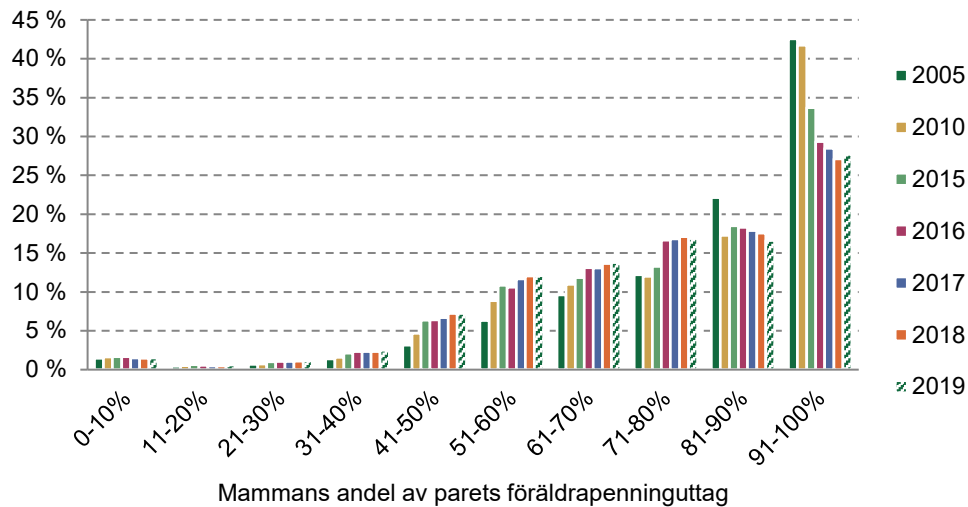
Trots att andelen föräldrar som delar jämställt ökar långsamt har föräldrarnas uttagsmönster förändrats de senaste åren. En jämförelse mellan föräldrar till barn födda 2005 och föräldrar till barn födda 2019, visar att andelen mammor som tagit ut över 90 procent av föräldrapenningen minskat över tid (Figur 28).³¹ För barn födda 2005 utgjorde denna grupp 43 procent av alla par, men för barn födda 2019 är det knappt 28 procent av paren där mamman i princip tar parets alla föräldrapenningdagar. För barn födda 2018 var motsvarande siffra 26 procent vilket innebär att andelen mammor som tagit ut mer än 90 procent av dagarna var något högre för barn födda 2019.

Det är svårt att säga säkert vilken inverkan coronapandemin har haft, eftersom den framför allt tycks ha påverkat uttaget för barn över ett år. Nästan hälften av alla mammor i gruppen som tar ut mer än 90 procent av föräldrapenningen, tar ut all av den föräldrapenning som tas ut före barnets tvåårsdag (ej figur). Bland pappor till barn födda 2005 var det 21 procent som inte tog ut någon föräldrapenning alls. För barn födda 2019 var det nästan 13 procent. Även mellan barn födda 2015, 2016 och 2017 är det relativt stora förändringar i andelen mammor som tar 90–100 procent av uttaget (Figur 28).

Samtidigt har allt fler par ett uttagsmönster som innebär att mamman tar mellan 60 och 80 procent av dagarna. Det sker alltså en förflyttning mot ett mer jämställt uttag även bland föräldrapar där mamman tar ut mer än 60 procent av föräldrapenningen under barnets två första levnadsår.

³¹ Diagrammet visar föräldrapar fördelat efter mammans andel av föräldrapenninguttaget i flera intervall. Andelen par där mamman tar 0–10 procent av parets totala föräldrapenninguttag syns längst till vänster i figuren och andelen par där mamman tar ut 90–100 procent av parets dagar längst till höger.

Figur 28 Föräldrapar fördelat efter hur stor andel av parets föräldrapenningdagar, under barnets två första år, som mamman tagit ut. Uppdelat på barnets födelseår

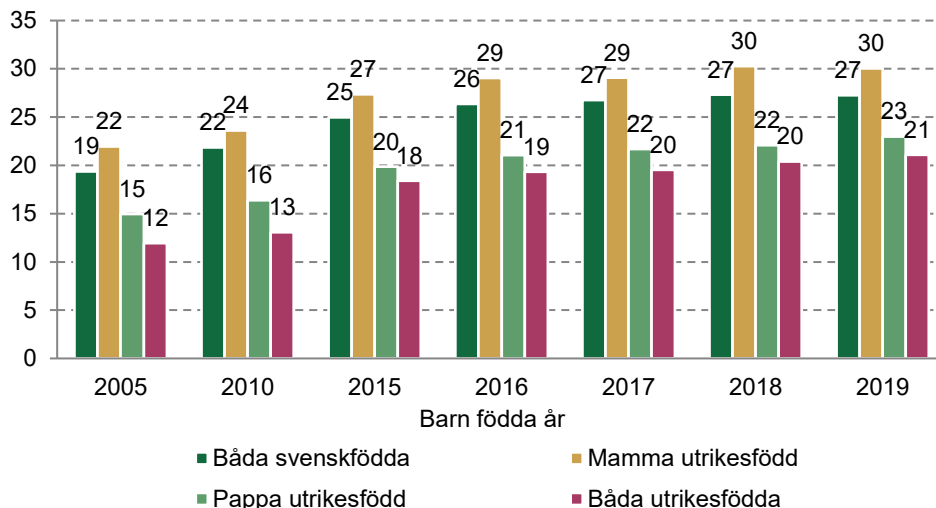
Fördelningen av föräldrapenninguttaget samvarierar starkt med föräldrarnas härkomst och utbildningsnivå. Samtidigt har pappornas andel av föräldrapenninguttaget ökat i alla grupper oavsett härkomst och utbildningsnivå.

I Figur 29 ser vi att pappornas andel av föräldrapenninguttaget är större i par där pappan är svenskfödd. Pappornas genomsnittliga andel av uttaget har dock ökat över tid i samtliga grupper, förutom när man jämför barn födda 2018 med barn födda 2019. Mellan dessa barnkullar minskade pappornas andel med 0,2 procentenheter för barn med en utrikesfödd mamma.

Mönstret är liknande om föräldrarna grupperas efter utbildning³². Till exempel är pappornas andel av föräldrapenninguttaget nästan dubbelt så stor i par där pappan har en längre högskoleutbildning jämfört med par där pappan endast har förgymnasial utbildning (ej i figur). Över tid har pappornas andel vanligtvis ökat i alla utbildningsgrupper. För barn födda 2019 stannade utvecklingen av för merparten av utbildningsgrupperna och för pappor med forskarutbildning vände till och med utvecklingen något.

³² Paren har delats upp efter mammas och pappans utbildningsnivå vid barnets födsel i grupperna: förgymnasial utbildning kortare än nio år, förgymnasial utbildning 9–10 år, gymnasial utbildning, eftergymnasial utbildning kortare än två år, eftergymnasial utbildning två år eller längre, samt forskarutbildning.

Figur 29 Pappans genomsnittliga andel (i procent) av de föräldrapenningdagar som paret tar ut under barnets två första år. Uppdelat på barnets födelseår och på svensk- och utrikesfödda föräldrar

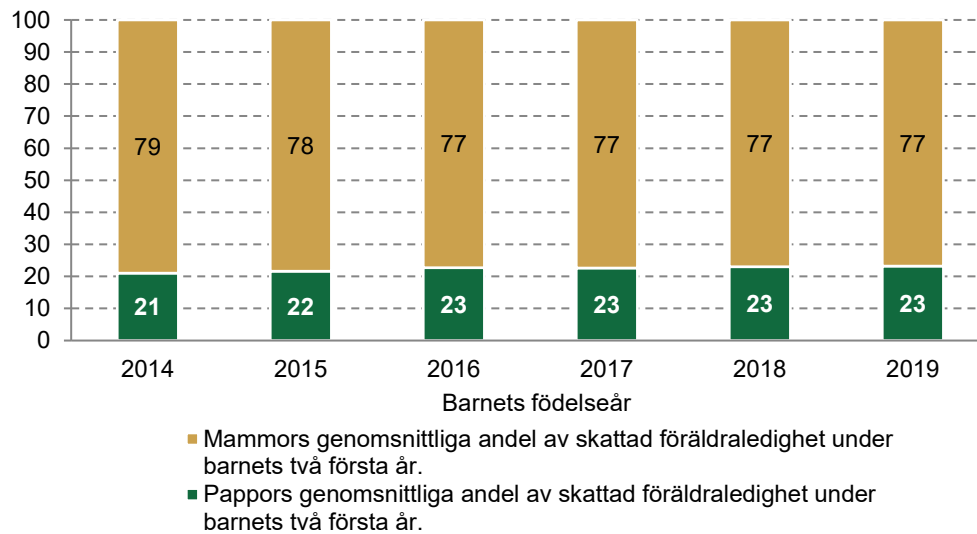
Pappors andel av föräldraledigheten är i stort sett oförändrad för barn födda mellan 2016 och 2019

Det är vanligt att föräldrar är föräldralediga utan att ta ut föräldrapenning, framför allt under barnets första levnadsår. För att få en bild av hur den här obetalda ledigheten fördelas mellan föräldrarna används måttet skattad föräldraledighet³³, som omfattar både betald och obetald föräldraledighet.

Den skattade föräldraledigheten fördelas mellan föräldrarna på ungefär samma sätt som föräldrapenninguttaget. Pappor tar dock en något mindre andel av föräldraledigheten än av föräldrapenningdagarna under de första två åren: 23 procent av föräldraledigheten i jämförelse med 26 procent av föräldrapenningdagarna, för barn födda 2019 (Figur 30). Fördelningen av den skattade föräldraledigheten har förändrats mycket lite de senaste åren.

³³ I bilagan kan du läsa mer om skattad föräldraledighet.

Figur 30 Pappor och mammors genomsnittliga andel (i procent) av parets skattade föräldraledighet under barnets två första år. Uppdelat på barnets födelseår

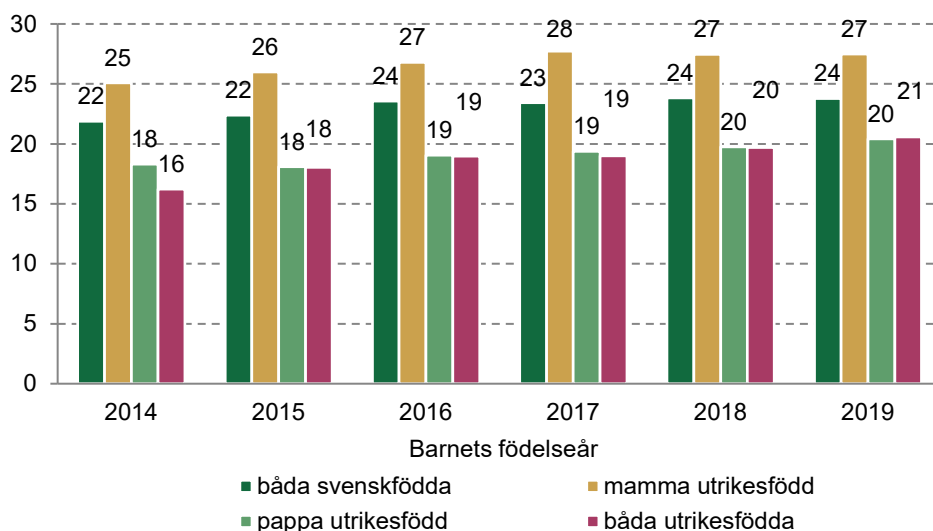
Andelen föräldrar som delar jämställt på den skattade föräldraledigheten är något mindre jämfört med andelen som delar jämställt på föräldrapenningen. Av föräldrar till barn födda 2019 var det 13 procent som delade jämställt på den skattade föräldraledigheten och 19 procent som delade jämställt på föräldrapenningen. En del av förklaringen är att mammor är föräldralediga utan att ta ut föräldrapenning i högre utsträckning än pappor (Socialförsäkringsrapport 2020:3). Pappors föräldrapenninguttag bör således ses som en överskattning av hur stor andel av tiden som barn tillbringar med sina pappor under de två första levnadsåren.

Även skattad föräldraledighet samvarierar med sociodemografiska faktorer som föräldrarnas födelseland och utbildningsnivå. I par där båda är svenskfödda eller där pappan är svenskfödd och mamman är utrikesfödd, är pappans genomsnittliga andel av föräldraledigheten (och föräldrapenninguttaget) högre än i par där båda är utrikesfödda eller där pappan är utrikesfödd och mamman svenskfödd (Figur 31).

Föräldrarnas utbildningsnivå samvarierar på samma sätt med skattad föräldraledighet som med föräldrapenninguttaget; ju längre utbildning föräldrarna har desto större är pappans andel av ledigheten.

Figur 31 Pappors genomsnittliga andel (i procent) av paretts skattade föräldraledighet under barnets två första år. Uppdelat på barnets födelseår och svensk- och utrikesfödda föräldrar

Av ovanstående resultat kan man dra slutsatsen att det flertalet förändringar som gjorts inom föräldraförsäkringen³⁴, möjligen tillsammans med normförändringar i samhället i stort, har bidragit till att jämställdheten i föräldraskapet har ökat. Det här syns på hur fördelningen av både föräldrapenninguttaget och den totala föräldraledigheten har utvecklats över tid.

Utvecklingen går dock långsamt. Kvinnor tar fortfarande i genomsnitt ut tre fjärdedelar av föräldrapenningen och föräldraledigheten under barnets två första år. Mellan årskullarna 2017 och 2018 ökade andelen som delar jämställt på den skattade föräldraledigheten med 0,4 procentenheter, men mellan 2018 och 2019 ökade andelen bara med knappt 0,1 procentenhet. Precis som för föräldrapenningen kan en del av förklaringen till att utvecklingen stannat av vara förändrade uttagsmönster under coronapandemin.

Den långsamma utvecklingen över tid indikerar att ytterligare insatser troligen behövs. Det är också viktigt att vara medveten om att sammansättningen av barnkullarna inte är direkt jämförbara över tid. Till exempel kan andelen föräldrar med olika härkomst, samt inkomst- respektive utbildningsnivå, skilja sig mellan årskullar, vilket i sin tur kan ge upphov till vissa skillnader i uttagsmönster.

³⁴ För vidare läsning om reformer som bidragit till ett mer jämställt uttag av föräldrapenning se till exempel rapporten *Jämställd föräldraförsäkring – En utvärdering av de reserverade månaderna i föräldraförsäkringen* (Försäkringskassan 2019).

Diskussion

Syftet med den här rapporten är att undersöka i vilken mån den ekonomiska familjepolitiken kan sägas bidra till målen om

- en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer
- minskade ekonomiska skillnader mellan hushåll med och utan barn
- ett jämställt föräldraskap.

De här målformuleringarna är abstrakta och inte kvantifierade. Det är därför svårt att sätta ett absolut mått på när måluppfyllelsen är nådd. I den här rapporten redovisar vi ett antal olika indikatorer som tillsammans kan fungera som ett underlag för att bedöma hur måluppfyllelsen utvecklats över tid. Många av indikatorerna bygger på framskrivningar, som i sin tur bygger på prognoser för 2021. Coronapandemin har gjort 2020 och 2021 till speciella år och mycket i samhället har varit annorlunda. Det medför att prognoserna och därmed framskrivningarna och indikatorerna är mer osäkra än vanligt.

En annan aspekt av pandemin och att mycket i samhället varit annorlunda är att utfallet av den ekonomiska familjepolitiken under 2020 och 2021 kan vara mindre representativt för hur den fungerar under mer normala förhållanden. Pandemins effekter varierade också över tid.

Under 2020 infördes restriktioner för att bromsa smittspridningen, och regeländringar och nya ersättningar infördes i socialförsäkringen av samma anledning. Samtidigt försvagades ekonomin och arbetslösheten ökade. Under 2021 togs restriktioner bort, ekonomin förbättrades och arbetslösheten återgick till mer normala nivåer.

I årets rapport försöker vi få en bild av pandemiåren 2020 och 2021 genom att titta på hur de förhåller sig till åren före pandemin och även till utvecklingen av den ekonomiska familjepolitiken under de senaste tjugo åren.

De familjepolitiska ersättningarnas bidrag till barnhushållens ekonomiska standard har minskat något under pandemin

Under 00-talet ökade skillnaderna i ekonomisk standard mellan ensamstående med barn och sammanboende med barn. En del av förklaringen är stigande reallöner och att sammanboende ofta har två löner istället för en. Den här utvecklingen gjorde att familjeersättningarnas bidrag till att minska förekomsten av relativt låg ekonomisk standard minskade kraftigt för barnhushåll med låga inkomster per konsumtionsenhet. De här barnhushållen har ofta bara en lön och får en större andel av sina inkomster från generella och behovsprövade bidrag som inte följer

inkomstutvecklingen. För barnhushåll med högre inkomster, som får en större andel från försäkringsdelen, har familjeersättningarnas bidrag inte förändrats i samma utsträckning.

Utvecklingen fortsatte under första halvan av 10-talet. Under den senare hälften av 10-talet höjdes flera ersättningsnivåer. För barnhushållen med låga inkomster bidrog det till att familjeersättningarna utvecklades mer i takt med deras övriga inkomster och till att ersättningarans bidrag till deras ekonomiska standard inte minskade i samma utsträckning som tidigare.

Under 2020 och 2021 fortsatte barnhushållens disponibla inkomster per konsumtionsenhet att öka, samtidigt som de familjepolitiska ersättningarnas bidrag till deras ekonomiska standard fortsatte att minska. Det medförde att skillnaden i ekonomisk standard mellan barnhushåll med låga respektive höga inkomster fortsatte att öka.

Att utvecklingen under pandemin påminner om de sista decennierna före pandemin kan förklaras med att mekanismerna bakom utvecklingen inte har förändrats. Ju större inkomstspredningen i befolkningen i stort är, desto mer ökar de relativa skillnaderna i ekonomisk standard. Stigande reallöner leder till att ersättningar som följer prisutvecklingen bidrar mindre till barnhushållens ekonomiska standard jämfört med övriga inkomster.

Familjeersättningarna bidrar till att minska den ekonomiska utsattheten – men likväl finns det barnhushåll med en ansträngd ekonomisk situation

Inkomsterna har ökat sedan millennieskiftet, både i samhället i stort och för barnhushållen. Inkomstökningen har dock varit mindre för hushåll med låg ekonomisk standard och större för hushåll med hög ekonomisk standard. Skillnaderna mellan hushåll med låga och höga inkomster har därför ökat. De ökade skillnaderna har lett till att andelen barnhushåll med relativt låg ekonomisk standard har ökat. Samtidigt har den generella inkomstökningen bidragit till att andelen barnhushåll med låg inkomststandard har minskat något.

Familjeersättningarna räcker relativt väl för att kompensera försörjningsbördan för barn i hushåll med två stabila inkomster. När inkomsten är låg, osäker eller när endast en person i hushållet arbetar blir det svårare för bidragen och ersättningarna att räcka till. Ensamstående föräldrar, framförallt kvinnor, och utrikesfödda är överrepresenterade bland hushåll som är ekonomisk utsatta.

Andelen hushåll med relativt låg ekonomisk standard ökade när konjunkturen bromsade in under 2019. Den här ökningen fortsatte under coronapandemin, framför allt bland ensamstående. En del av förklaringen är att andelen hushåll som saknar en stabil arbetsinkomst ökade under 2020.

Ökningen av andelen hushåll med relativt låg ekonomisk standard under 2020 var något större för grupper som är mer utsatta, vilket indikerar att de drabbades hårdare av pandemins följder än andra barnhushåll. Det här är samstämmigt med erfarenheter från tidigare lågkonjunkturer (exempelvis under 1990-talet) som pekar på att gruppen ensamstående kvinnor med barn, som redan lever med små ekonomiska marginaler, också är mer känsliga än andra för negativa konjunkturförändringar (SOU 2005:66). Med andra ord var det inte oväntat att de grupper som drabbades hårdast av pandemins följder också var mest beroende av familjepolitikens ersättningar.

Vad som krävs för att målet om en god ekonomisk levnadsstandard ska vara uppfyllt är svårt att säga. Det beror mycket på vilka förväntningar man har. I någon mening är utvecklingen ganska trögrörlig, vilket gör att det ser stabilt ut när man jämför ett år med året före. Om man förväntar sig att andelen barnfamiljer med relativt låg ekonomisk standard ska vara lika stor som året innan pandemin så når den ekonomiska familjepolitiken sitt mål. Om man istället förväntar sig att andelen barnfamiljer med relativt låg ekonomisk standard ska vara lika stor som den var vid millennieskiftet så har reallöneökningarna bidragit till att den ekonomiska familjepolitiken blivit sämre på att nå målet.

De familjepolitiska transfereringarnas inkomstjämnande effekt är relativt oförändrad sedan 2007

De familjepolitiska transfereringarna sänkte Gini-koefficienten med knappt 2,4 procentenheter enligt framskrivningen för 2021. Det är något lägre än 2020 då motsvarande siffra var knappt 3,0 procent. Sedan 2007 har den inkomstjämnande effekten varit relativt oförändrad men under den första halvan av 00-talet var motsvarande andel i genomsnitt 4,6 procent.³⁵ Man kan fråga sig hur mycket av inkomstskillnaderna i samhället som familjepolitiken ska utjämna. Jämfört med för tjugo år sedan har familjeersättningarnas bidrag till Gini-koefficienten minskat med en tredjedel. Det här är samstämmigt med att familjeersättningarna under de senaste tjugo åren har utgjort en allt mindre del av barnhushållens inkomster.

De behovsprövade bidragen har störst omfördelningseffekt, men både de behovsprövade och de generella bidragens relativa betydelse har minskat över tid i och med att reallönerna har ökat. Under 2020 ökade dock effekten av de behovsprövade bidragen jämfört med 2019. Till viss del kan det förmodligen förklaras med det tillfälliga tillägget till bostadsbidraget. Enligt framskrivningen för 2021 minskade dock effekten till sin lägsta nivå hittills.

Det finns också studier som pekar på att delar av familjeersättningarna skulle kunna vara mer omfördelningseffektiva än nuvarande utformning. År 2005

---

³⁵ Som jämförelse sänker de samlade negativa transfereringarna (huvudsakligen skatter) Gini med 45 procent.

infördes flerbarnstillägg för barn nummer två. Enligt Riksrevisionen (2020) minskade det barnbidragets fördelningsmässiga träffsäkerhet genom att en mindre andel av flerbarnstilläggets utbetalningar gick till hushåll med de lägsta inkomsterna. Rapportförfattarna konstaterar att ett förstärkt flerbarnstillägg från och med barn nummer tre, alternativt ett tillägg för ensamstående föräldrar, skulle förstärka progressiviteten i barnbidraget som helhet.

Jämlikhetskommissionens utredning (SOU 2020:46) föreslår en höjning av barndelen i bostadsbidraget som ett sätt att förstärka stödet till barnhushåll med låga inkomster. Det tillfälliga tillägget till bostadsbidraget, som infördes under pandemin, kan ha en liknande effekt. Tillägget medförde, tillsammans med ett minskat uttag av föräldrapenning, att de behovsprövade bidragens andel av familjeersättningarnas omfördelningseffekt ökade under coronapandemin.

Familjepolitiken bidrar till ett jämställt föräldraskap framförallt genom att främja en försörjar-omvårdarmodell

Utan föräldraförsäkringen skulle både omsorg och försörjning av barnen troligtvis vara betydligt mindre jämställd. Att just fördelningen av föräldraledighet och föräldrapenninguttag används som en indikator på jämställt föräldraskap har sin bakgrund i att flertalet studier visat att delad föräldraledighet påverkar uppdelningen av hem- och omsorgsarbete även längre fram (Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2015).

Även Barnhushållens ekonomi 2020 (Försäkringskassan 2020b) visade på en tydlig samvariation mellan nyttjande av föräldraförsäkringen och senare inkomstskillnader inom paret. Kvinnor som tar alla eller nästan alla föräldrapenningdagar har en sämre inkomstutveckling, både relativt andra mammor och relativt de män de skaffat barn med. Om kvinnor som tar stort familjeansvar har mindre tid att lönearbeta kan det medföra en långvarigt ekonomiskt ojämsställd situation. Vid en eventuell separation finns risk att de här kvinnorna hamnar i ekonomisk utsatthet. Ensamstående kvinnor med barn är som bekant en av de mer ekonomiskt utsatta grupperna av barnhushåll. Det går därför att tänka sig att ett mer jämställt föräldraskap skulle kunna bidra till att minska förekomsten av ekonomiskt utsatta barnhushåll.

Med åren har det blivit allt vanligare att dela jämställt både på föräldrapenningdagar och på obetald föräldraledighet, även om det är långt kvar till ett jämställt nyttjande av föräldraförsäkringen. Den skattade föräldraledigheten visar att föräldrarna delar mindre jämställt på den obetalda föräldraledigheten än på föräldrapenningdagarna, som därmed kan sägas överskatta hur jämställt föräldrarna delar, både på omsorgen för barnet och på tiden ifrån arbetsmarknaden.

Under coronapandemin minskade föräldrapenninguttaget. Sedan augusti 2020 har antalet uttagna nettodagar per månad varit tio procent lägre jämfört med genomsnittet under de tre åren före pandemin. Minskningen gäller i huvudsak barn över ett år och tycks inte ha påverkat fördelningen mellan mammor och pappor. Hemarbete antas vara den huvudsakliga förklaringen till det minskade uttaget. De första tre månaderna under 2022 har uttaget fortsatt att vara knappt 90 procent jämfört med de tre åren före pandemin. Om hemarbetet fortsätter att vara vanligare än det var före pandemin är det möjligt att vi får se ett förändrat uttagsmönster ett tag till.

Sociodemografiska faktorer, såsom utbildning och inkomst, samvarierar med hur jämställt föräldrar delar på ledigheten. Pappor i de flesta samhällsgrupper ökade sin andel av föräldrapenninguttaget under 00-talet, men det även finns tydliga sociodemografiska skillnader i hur mycket och hur snabbt olika grupper av pappor förändrat sitt uttagsmönster. Välutbildade svenskfödda pappor i storstadsregioner har beskrivits som ”pionjärer” när det kommer till att ta ut föräldraledighet (Ma et al. 2019). Det kan vara en förklaring till att en större andel av föräldrarna delar jämställt på ledigheten i regioner med störst andel högutbildade, som Stockholms, Västerbottens och Uppsala län.

Utbildning och yrke har också en viss koppling till möjligheterna att arbeta hemifrån. Om hemarbete fortsätter att vara vanligare i vissa yrken även efter pandemin, är det möjligt att uttagsmönstret kommer att se olika ut för olika yrkesgrupper. Det gäller inte bara hur man delar på ledigheten, utan också vilka möjligheter man har att spara föräldrapenningdagar för att förlänga semestrar när barnet börjat på förskola.

Införandet av reserverade dagar har bidragit till ett mer jämställt uttag av föräldrapenning i och med att fler pappor har tagit ut föräldrapenning. Det har också bidragit till att vissa grupper av pappor har ökat sitt uttag (Försäkringskassan 2019). I viss mån tycks regelverket ha en normerande effekt på uttaget av föräldrapenning. En studie har pekat på att pappor i föräldrapar som delar jämställt på föräldraledigheten är lediga tidigare än andra pappor, det vill säga att de tar ut mer ledighet under barnets första år (Försäkringskassan 2020a). En slutsats är därför att reformer som kan bidra till att tidigarelägga uttaget av föräldrapenning bland pappor bör kunna påverka jämställdheten.

Det kan dock vara svårt att få med sig alla pappor. Av de tidigare reformerna med reserverade dagar är det i huvudsak den första reserverade månaden som har påverkat uttaget för pappor som tidigare inte tog ut någon föräldrapenning alls (Försäkringskassan 2019). Andelen pappor som inte tar ut någon föräldrapenning alls under barnets första två år har dock nästan halverats sedan 2005.

Föräldraförsäkringsutredningen (SOU 2017:101) föreslog i sitt slutbetänkande en modell med 195 föräldrapenningdagar för vardera föräldern, vilka måste tas ut före barnets treårsdag. Av dessa skulle 130 dagar reserveras för vardera föräldern (vilket innebär en ökning med 40 dagar mot dagens 90 reserverade dagar). En sådan kombination av

tidsgränser och reserverade dagar skulle sannolikt bidra till att pappors uttag både ökade och tidigarelades. Ett alternativ vore att sätta en lägre tidsgräns för de befintliga reserverade dagarna, för att uppmuntra pappors uttag under barnets första levnadsår.

Föräldraförsäkringens konstruktion är långt ifrån det enda som påverkar hur föräldrar delar på föräldraledigheten och hem- och omsorgsarbetet. Normer tycks spela en avgörande roll. I en studie beskrev föräldrar en så kallad ”ettårsnorm” som innebar att det upplevdes som förväntat att mamman skulle vara hemma under barnets första levnadsår (Försäkringskassan 2018). Även normer i arbetslivet, om mäns och kvinnors roller som föräldrar och arbetstagare, kan hindra mammor och pappor från att vara jämställda (Bygren & Duvander 2006, Haas, Allard & Hwang 2010, Haas & Hwang 2017).

Föräldraförsäkringen hjälper föräldrar med jämställda ideal att genomföra idealen i praktiken (Försäkringskassan 2018). Däremot är det inte troligt att endast familjepolitiken kan göra det möjligt för kvinnor och män att göra de val som ligger utanför de etablerade normerna.

Vi vet sedan tidigare att det finns en koppling mellan yrke och hur jämställt man delar på föräldrapenningen. Pappor som arbetar i kvinnodominerade yrken tar ut fler dagar med föräldrapenning i genomsnitt än pappor i mansdominerade yrken (Försäkringskassan 2016). En del av förklaringen är att det finns en större förståelse för föräldraledighet och vabbande i kvinnodominerade yrken, bland annat för att arbetsgivarna är bättre på att hantera den typen av frånvaro.

Under coronapandemin har frånvaron från arbetet ökat generellt sett, både på grund av att man inte har fått gå till arbetet med symtom och på grund av ett ökat vabbande. När vabbandet ökar brukar männens andel av vabbandet öka, vilket även hände under pandemin. Det blir intressant att följa om det här sätter några spår i form av en ökad förståelse för frånvaro på grund av vab i branscher där vabbandet och även föräldrapenninguttaget tidigare har varit lågt.

Avslutande reflektioner

På en övergripande nivå har föräldraförsäkringen fått en mer framträdande roll bland familjeersättningarna under de senaste tjugo åren. En del av förklaringen ligger i att de icke-indexerade generella och behovsprövade bidragens andel av barnhushållens inkomster har minskat när reallönerna har stigit. Under de senaste tio åren har bidragsdelarna följt prisutvecklingen och täcker därmed den baskonsumtion som de är avsedda att täcka ungefär lika väl som för tio år sedan. Att inte indexera ersättningar ger utrymme för att göra andra politiska prioriteringar, men det kan ifrågasättas om det alltid är tydligt vad som prioriteras bort och vilka effekter det får på längre sikt. Till exempel förespråkar Jämlikhetskommissionen större transparens i de omfördelningar som görs i statsbudgeten och hur utvecklingen hade sett ut

om man i stället hade låtit ersättningarna följa inkomstutvecklingen (SOU 2020:46).

Familjeersättningarna utgör en mindre andel av barnhushållens disponibla inkomst i dag jämfört med för tjugo år sedan. Under samma period har andelen barnfamiljer som har så låga inkomster att de inte täcker deras baskonsumtion minskat. Bilden av de senaste fem till tio åren är dock att utvecklingen har planat ut.

Ett sätt att se på den ekonomiska familjepolitiken och pandemins två första år är att familjeförmånerna i stort sett har fungerat lika bra som före pandemin. Vi kan jämföra pandemiåren med de tjugo åren före pandemin med avseende på den ekonomiska familjepolitikens måluppfyllelse. Tittar vi på målen om att minska ekonomisk utsatthet bland barnhushåll och att minska ekonomiska skillnader mellan barnhushåll och hushåll utan barn, ser det ut som om stigande reallöner och den ökande inkomstspridningen har haft större påverkan än vad pandemin har haft.

Coronapandemins långsiktiga effekter är svåra att förutspå men det finns några områden som kan vara värda att titta extra på den närmaste tiden – föräldrapenninguttaget, vabbandet och andelen barnhushåll med relativt låg ekonomisk standard. På en övergripande nivå ser pandemin ut att ha påverkat mängden föräldrapenning som tas ut snarare än hur den fördelas mellan föräldrarna. Antalet uttagna nettodagar med föräldrapenning har minskat med en tiondel och en del av förklaringen är förmodligen att det blivit vanligare att arbeta hemifrån. Frågan är om det här är en tillfällig förändring eller om det är början på ett nytt uttagsmönster? Vabbandet har, till skillnad från föräldrapenninguttaget, istället ökat under pandemin. Även efter att smittspridningen minskat och restriktionerna har tagits bort har vabbandet legat kvar på högre nivåer än innan pandemin. Även här är frågan om det är en tillfällig förändring eller om det är början på ett nytt uttagsmönster? Redan utsatta grupper har drabbats hårdare under pandemin. Ensamstående föräldrar, framför allt kvinnor, och utrikesfödda är överrepresenterade bland hushåll som är ekonomiskt utsatta. Kommer andelen barnhushåll med relativt låg ekonomisk standard fortsätta öka?

Referenser

Alm, Susanne, Bäckman, Olof, Gavanoas, Anna, & Kumlin, Johanna (2010), *Utsatthetens olika ansikten*. Institutet för framtidsstudier, arbetsrapport 2010:13.

Angelov, Nikolay, Johansson, Per, & Lindahl, Erica (2013), *Det envisa könsgapet i inkomster och löner – Hur mycket kan förklaras av skillnader i familjeansvar?* Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering. Uppsala: Rapport 2013:2.

Arbetsförmedlingen (2021a), *Ett år med pandemin*. Arbetsförmedlingen analys 2021:3.

Arbetsförmedlingen (2021b), *Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2021 Utvecklingen på arbetsmarknaden 2021-2023*. Arbetsförmedlingen analys 2021:22.

Berkman, Lisa & Kawachi, Ichiro. *Social epidemiology*. Oxford University Press, New York, 2000.

Bygren, Magnus & Duvander, Ann-Zofie (2006), *Parents' Workplace Situation and Fathers' Parental Leave Use*. Journal of Marriage and Family 68:363-372.

DeMaio, Fernando G. (2007), *Income inequality measures*. Journal of Epidemiology and Community Health 61:849–852.

Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi (2010), *Enkelt och effektivt – en ESO-rapport om grundtryggheten i välfärdssystemen*. Stockholm: Rapport 2010:8.

Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi (2015), *Familjepolitik för alla? En ESO-rapport om föräldrapenning och jämställdhet*. Stockholm: Rapport 2015:5.

Folkhälsomyndigheten (2021), *Hur har folkhälsan påverkats av covid-19-pandemin? Samlad bedömning utifrån svensk empiri och internationell forskning under 2020*. Artikelnummer 21022.

Försäkringskassan (2013a), *De jämställda föräldrarna – Vad ökar sannolikheten för ett jämställt föräldrapenninguttag?* Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2013:8.

Försäkringskassan (2013b), *Ojämställd arbetsbörda. Föräldraledighetens betydelse för fördelning av betalt och obetalt arbete*. Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2013:9

Försäkringskassan (2016), *Föräldrapenning och yrke*. Korta analyser 2016:1)

Försäkringskassan (2017), *Barnhushållens ekonomi - Resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken 2017*. Socialförsäkringsrapport 2017:9.

Försäkringskassan (2018), *Föräldraskapsideal och deras förverkligande - En forskarrapport om föräldrars uppfattning om vad som underlättar och förhindrar ett delat föräldraskap i Sverige*. Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2018:3.

Försäkringskassan (2019), *Jämställd föräldraförsäkring - Utvärdering av de reserverade månaderna i föräldraförsäkringen*. Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2019:2.

Försäkringskassan (2020a), *Betald och obetald föräldraledighet – Hur flexibla är föräldrar under barnens två första levnadsår?* Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2020:3.

Försäkringskassan (2020b), *Barnhushållens ekonomi – resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken 2020*.

Försäkringskassan (2021), *Socialförsäkringen och coronapandemin – En översikt av nyttjandet av socialförsäkringen under coronapandemin 2020* Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2021:1.

Försäkringskassan (2022), *Socialförsäkringen i siffror 2022*.

Gustafsson, Björn & Palmer, Edward (2001), *90-talets inkomstklyftor – hur och varför de ökade*. Ekonomisk Debatt 2001, årg 29, nr 7.

Haas, Linda, Allard, Karin & Hwang, Philip C. (2010), *The impact of organizational culture on men's use of parental leave in Sweden*. Community, Work & Family 5(3):319-342.

Haas, Linda & Hwang, Philip C. (2017), *Policy is not enough – the influence of the gendered workplace on fathers use of parental leave in Sweden*. Community, Work & Family 22(1):58-76.

Iceland, John (2005), *Measuring Poverty: Theoretical and Empirical Considerations, Measurement: Interdisciplinary Research and Perspectives*. 3(4):199–235.

Kawachi, Ichiro, & Kennedy, Bruce P. (1997), *The relationship of income inequality to mortality: Does the choice of indicator matter* Social Science and Medicine. 45, (7) 1121–1127.

Ma, Li, Andersson, Gunnar, Duvander, Ann-Zofie & Evertsson, Marie (2020), *Fathers' Uptake of Parental Leave: Forerunners and Laggards in Sweden, 1993-2010*. Journal of Social Policy 49(2):361-381.

Proposition 2005/06:155. *Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken*.

Proposition 2019/20:1. *Budgetpropositionen för 2020*.

Regeringskansliet (2004), *Ekonomiskt utsatta barn* (Ds 2004:41).

Regeringskansliet (2016), *Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn – översyn av föräldraförsäkringen* (Regeringens kommittédirektiv Dir. 2016:10)

Riksrevisionen (2017), *Bostadsbidraget – ur ett fördelnings- och arbetsmarknadsperspektiv*. RiR 2017:9

Riksrevisionen (2020), *Flerbarnstillägget i barnbidraget – ett generellt bidrag som kan effektiviseras*. RiR 2020:9.

Statistiska Centralbyrån (2014). *Olika familjer lever på olika sätt – om barns boende och försörjning efter separation*. Demografiska rapporter, rapport 2014:1.

Socialdepartementet (2021), *Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Försäkringskassan*. Stockholm: Regeringskansliet.

Socialstyrelsen (2013), *Ekonomisk utsatthet och välfärd bland barn och deras familjer 1968–2010: underlagsrapport till Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013*.

SOU 2005:66. Jämställdhetspolitiska utredningen. *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål*.

SOU 2017:101. Slutbetänkande av Utredningen om en modern föräldraförsäkring. *Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn – en ny modell för föräldraförsäkringen*.

SOU 2020:46. Betänkande av jämlikhetskommissionen. *En gemensam angelägenhet*.

Van Kerm, Philippe (2010), *Generalized Gini and Concentration coefficients (with factor decomposition) in Stata*. The Stata Journal.

Wilkinson, Richard och Pickett, Kate (2010), *Jämlikhetsanden – Därför är mer jämlika samhällen nästan alltid bättre samhällen*. Karneval förlag, Stockholm 2010

Metodbilaga

Data

Beräkningarna av indikatorerna bygger på flera datakällor från Statistiska centralbyrån. För uppgifter fram till år 2013 används urvalsundersökningen Hushållens ekonomi (HEK). HEK är en årlig intervjuundersökning av ett urval av den svenska befolkningen. Från år 1980 har mellan 10 000 och 19 000 personer varje år tillfrågats om bland annat hushållets sammansättning, arbetstid, sysselsättning och utgifter för barnomsorg och boende. Från år 2014 används i stället det registerbaserade urvalet STAR. I de analyser som avser långvarig ekonomisk utsatthet använda data från Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA). LISA innehåller information om alla personer äldre än 14 år som varit folkbokförda i Sverige den sista december under det aktuella året. Eftersom registret täcker hela befolkningen går det där att följa personer över tid och göra redovisningar på låg aggregationsnivå.

Denna rapport innehåller uppgifter för 2021 som tagits fram med hjälp SCB:s simuleringsmodell Fördelningsanalytiskt statistiksystem för inkomster och transfereringar (FASIT). Detta innebär att en framskrivning av information, baserat på den senaste färdigställda versionen STAR³⁶, görs för att få en prognos över situationen år 2021. FASIT har utvecklats av SCB för att mäta effekter av genomförda förändringar och simuleringar av planerade nya skatte-, transfererings- och avgiftssystem. Simuleringsmodellen gör det möjligt att beskriva olika grupperns fördelningsprofil vad beträffar inkomster, skatter och viktiga transfereringar. FASIT utkommer i fem versioner per år. Det senaste årets resultat har i tidigare versioner av Barnhushållens ekonomi baserats på version 2 av FASIT. Sedan år 2019 har dock SCB senarelagt tillgängliggörandet av version 2 och de resultat som presenteras baseras därför på version 1. Det innebär att resultat avseende åren 2017–2021 är baserade på FASIT version 1, medan tidigare års resultat (exempelvis i tidsserier som redovisas), är baserade på version 2 av FASIT för aktuellt år. Vanligtvis är skillnaderna mellan resultat baserade på version 1 och 2 mycket små.

För resultatindikatorerna för målet om ett *jämställt föräldraskap*, baseras resultaten på uppgifter om utbetalningar av föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning samt skattad föräldraledighet från Försäkringskassans datalager STORE. Studiepopulationen omfattar endast barn som är födda i Sverige och har bott i Sverige hela perioden. Föräldraparen består av en kvinna och en man, som har haft gemensam vårdnad om barnet under hela perioden. Det är parets första gemensamma barn och det enda barn som de fått under året och någon av dem har fått föräldrapenning utbetald för barnet

---

³⁶ En stor del av registeruppgifterna hämtas från Inkomst- och taxeringsregistret. Dessa uppgifter kompletteras med uppgifter från Försäkringskassan, Skatteverket, Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF), Pensionsmyndigheten, Centrala studiestödsnämnden (CSN) och Socialstyrelsen

under perioden. Samkönade par, föräldrar utan gemensam vårdnad, adoptivföräldrar, föräldrar med flerbarnsfödslars, och föräldrar med barn födda utomlands har exkluderats ur studiepopulationen.

För föräldrapenning studeras utbetalningar av föräldrapenning som har skett till dess att ett barn fyllt två år för barn födda åren 2005, 2010, 2015, 2016, 2017, 2018 och 2019.

Utöver data om uttagen föräldrapenning presenteras även resultat avseende skattad total föräldraledighet under de första två åren i föräldrapar med barn födda 2014, 2015, 2016, 2017, 2018 och 2019. För dessa analyser är studiepopulationen definierad på samma sätt som för föräldrapenninguttag. Mer information om hur föräldraledighet skattas se avsnittet ”Definitioner” i detta kapitel.

För analyserna av inkomstskillnader inom föräldrapar gäller samma populationsdefinitioner som för beskrivits ovan, med undantaget att endast föräldrar till barn födda 2010 studeras. Det är dessutom det totala uttaget av föräldrapenning under samtliga åtta år som ligger till grund för uppdelningen i hur man delat på dagarna. Föräldraparen har haft gemensam vårdnad under hela åttaårsperioden. Det är den obegränsade individuella pensionsgrundande inkomsten som använts i analysen. Paren bidrar endast med information de år då det finns tillgänglig information bådadas inkomst.

Vad är ett barnhushåll och hur många finns det?

Vad är ett barnhushåll?

Hushållsdefinitionen är mycket viktig i denna rapport, eftersom hushållssituationen påverkar den disponibla inkomsten, inkomstfördelningen och vilken betydelse den ekonomiska familjepolitiken har för den ekonomiska standarden.

I HEK, som utgör underlaget för resultaten fram till och med år 2013, definieras ett *kosthushåll* som personer som bor i samma bostad och som har gemensam ekonomi och kosthållning. Flera generationer kan ingå i hushållet, liksom syskon eller vänner som bor tillsammans. Som barnhushåll räknas ett hushåll där det bor minst en person mellan 0 och 19 år. Ett barn med växelvis boende registreras bara på adressen där barnet är folkbokfört (det går inte att vara folkbokförd på mer än en adress).

Hushålsdefinitionen i STAR, som används från och med år 2014, utgår från Hushålls och Bostadsstatistikens (HoB) uppgifter om folkbokföring på lägenhetsnivå. Individer folkbokförda på samma fastighet och samma lägenhet (om fastigheten består av mer än en lägenhet) räknas till ett *bostadshushåll*. Bostadshushållen definieras efter hushållstyp enligt följande:

- Samboende:
  - Gift/registrerad partner
  - Sambo med gemensamma barn.
  - Sambo utan gemensamma barn (skattas enligt följande definition: två personer folkbokförda i samma lägenhet, som är minst 18 år, av olika kön, där ålderskillnaden mellan personerna är mindre än 15 år, och är inte nära släkt. Endast ett möjligt sambopar kan bildas inom hushållet)
- Ensamstående: Det finns endast en person över 19 år i hushållet.
- Övriga hushåll: Hushåll med flera vuxna som inte kan klassas som samboende eller utan folkbokförda vuxna.

Utöver detta definieras i STAR barnhushåll som hushåll med minst två folkbokförda personer som har en förälder-barn-relation till varandra. En förälder-barn-relation skapas om en person är biologisk förälder, adoptivförälder, vårdnadshavare eller ”Annan person” (exempelvis fosterförälder) till ett barn hushållet. Personer 0–19 år räknas som barn under förutsättning att personen själv saknar barn i samma hushåll, ej ingått äktenskap, registrerat partnerskap eller är sammanboende, i vilka fall personen räknas som vuxen. Personer som är 18 eller 19 år och som inte bor med föräldrar eller annan vuxen person räknas som vuxna.

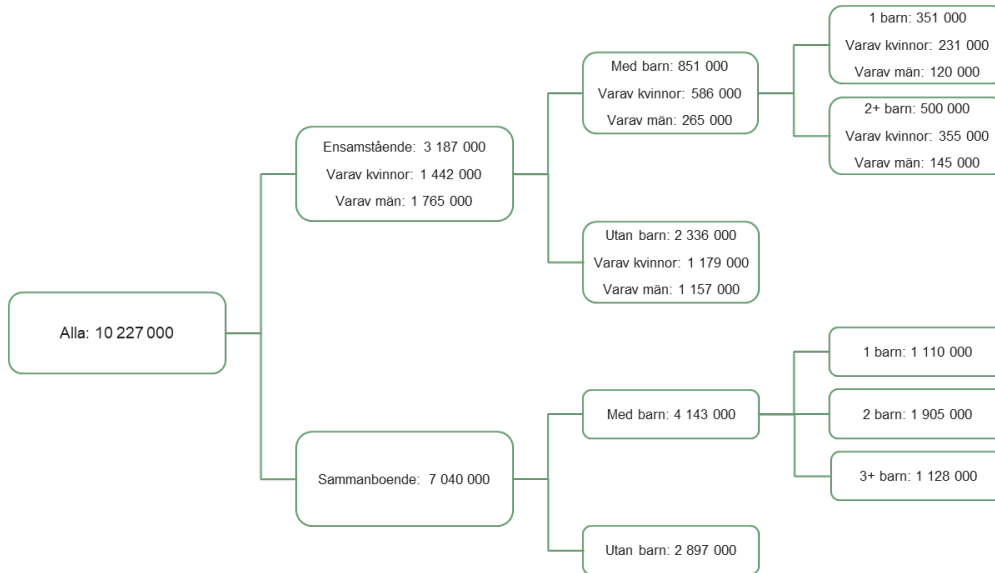
Övergången från HEK till STAR och därmed från kosthushåll till bostadshushåll medför förändringar i den beräknade fördelningen av olika hushållstyper. Antalet bostadshushåll är lägre än antalet kosthushåll. Detta beror bland annat på att (olikkönade) samboende par utan gemensamma barn kan kopplas ihop vilket tidigare enbart var möjligt att göra för de svarande i HEK. Förändringarna innebär sammanfattningsvis att antalet ensamstående är lägre i STAR och antalet sammanboende högre. Detta innebär att det är svårt att uttala sig om huruvida förändringar som skett mellan åren 2013 och 2014 är reella eller en konsekvens av det förändrade statistiska underlaget.

Antalet barnhushåll i Sverige

För att ge en bild av hur många personer som berörs av den ekonomiska familjepolitiken visas i Figur 30 befolkningssammansättningen i Sverige under år 2021 avseende hushåll med och utan barn. Uppdelningen är gjord utifrån föräldrarnas civilstånd och kön, men även deras barn är inräknade i antalet personer som bor i respektive hushållstyp. Totalt fanns strax över

10,2 miljoner personer i Sverige år 2021³⁷. Av dessa bodde nästan 5 miljoner i hushåll med sammanboende föräldrar och minst ett barn. Totalt drygt 0,85 miljoner bodde i hushåll med en ensamstående förälder. Majoriteten av de ensamstående föräldrarna var kvinnor.

Figur 32 Antal personer fördelade efter hushållstyp 2021

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas STAR 2021, framskrivet med FASIT.

Metodologiska överväganden

Barn till separerade föräldrar är oftast folkbokförda hos mamman, även om de bor växelvis hos båda sina föräldrar. I databaserna ser det därför ut som att ensamstående föräldrar ensamma försörjer sina barn, även om många i praktiken delar försörjningsansvaret med den andra föräldern. Ensamstående föräldrars försörjningsbörda överskattas alltså, vilket kan leda till att till exempel den ekonomiska utsattheten bland ensamstående föräldrar framstår som större än den egentligen är. Omkring 35 procent av alla barn med ensamstående föräldrar bor ungefär lika mycket hos båda sina föräldrar och andelen har ökat över tid (Statistiska Centralbyrån, 2014). I de flesta fall där barnen bor växelvist delar föräldrarna lika på de kostnader som uppstår, eller står för de kostnader som uppstår när man har barnet boende hos sig (Statistiska Centralbyrån, 2014).

För att uppskatta vilken betydelse växelvis boende barn har för barnhushållens ekonomiska standard genomförde Statistiska Centralbyrån på uppdrag av Försäkringskassan känslighetsanalyser vilka publicerades i 2017 års upplaga av Barnhushållens ekonomi (Försäkringskassan, 2017). Dessa visar att felskattningen av den disponibla hushållsinkomsten är marginell i de aggregerade grupper som redovisas i föreliggande rapport.

³⁷ Siffran anger fysiska personer i helårshushåll, vilket innebär att de varit folkbokförda i landet både i början och slutet av kalenderåret. I rapporten presenteras resultat för individer i åldrarna 0-64 år, vilket gör att antalet individer inte är detsamma.

Till exempel minskar andelen med relativ låg ekonomisk standard från 38 till 35 procent bland ensamstående med barn, när man tar hänsyn till växelvist boende barn. Dock innefattar de aggregerade grupperna i sin tur subgrupper med mycket olika ekonomisk standard. Exempelvis har 16 procent av ensamstående kvinnor med enbart växelvist boende barn relativ låg ekonomisk standard år 2016, medan motsvarande andel bland ensamstående kvinnor med fullt boende barn är 51 procent.

En annan källa till osäkerhet består i att datamaterialet från och med år 2014 baseras på det helt registerbaserade urvalet STAR, i stället för SCBs intervjuundersökning Hushållens Ekonomi (HEK), som inte längre genomförs. Denna övergång innebär ett tidsseriebrott mellan 2013 och 2014 som gör det svårt att jämföra resultaten före och efter dessa årtal. Den generella bilden är dock att resultaten inte avviker från det som kan förväntas utifrån de befintliga tidsserierna.

Definitioner

Inkomster och konsumtionsenheter

Den disponibla inkomsten är den inkomst ett hushåll kan använda till konsumtion och sparande. För de flesta hushåll utgör inkomster från arbete den största delen av den disponibla inkomsten. Tillsammans med inkomster från kapital utgör arbetsinkomsten den så kallade faktorinkomsten. För att räkna ut den disponibla inkomsten lägger man till transfereringar från till exempel socialförsäkringarna och räknar bort den skatt som ska betalas. Schematisk kan den disponibla inkomsten sammanfattas som:

Löneinkomst (+)
Företagarinkomst (+)
<u>Kapitalinkomst (+ eller -)</u>
= Faktorinkomst
Positiva transfereringar, ej ekonomisk familjepolitik (+)
Positiva transfereringar, ekonomisk familjepolitik (+)
varav generella bidrag
varav försäkring
varav behovsprövade bidrag
<u>Negativa transfereringar, skatter (-)</u>
= Disponibel inkomst

Informationen om inkomster bygger på årliga uppgifter från inkomsttaxeringen. Därför studeras de ekonomiska förhållandena under ett kalenderår.

I föreliggande rapport används genomgående disponibel inkomst per konsumtionsenhet, som även kallas ekonomisk standard. Denna tas fram

genom att relatera hushållets disponibla inkomst till hushållets sammansättning och justera för försörjningsbörda. Detta gör att det går att jämföra den ekonomiska situationen mellan personer som bor i olika typer av hushåll. För att justera inkomsten används en konsumtionsenhetsskala vars parametrar varierar beroende på hushållstyp. I denna rapport används en konsumtionsenhetsskala som konstruerats av SCB som även tar hänsyn till att utgifter för bostad, barnomsorg och lokala resor varierar. Personerna i ett hushåll tilldelas vikter enligt följande skala:

Person i hushållet	Vikt
Ensamboende eller första vuxen i ett samboförhållande	1,00
Andra vuxen i samboförhållande	0,51
Ytterligare vuxen	0,60
Första barnet 0–19 år	0,52
Andra och påföljande barn 0–19 år	0,42

Utrikesfödd, utländsk bakgrund

Vissa delresultat presenteras uppdelat på om de vuxna i hushållet är svenskfödda eller utrikesfödda. I HEK baseras denna definition på den individ som utgör hushållsföreståndare, vilket är den individ i hushållet som har högst förvärvsinkomst, och dennes eventuella partner. I STAR finns inte begreppet hushållsföreståndare, varför definitionen svenskfödd/utrikesfödd baseras på samtliga vuxna i hushållet: antingen är samtliga vuxna svenskfödda, samtliga utrikesfödda eller en kombination därav.

Undantaget är figurerna över långvarig låg ekonomisk standard som baseras på LISA där en uppdelning görs på utländsk bakgrund, vilket definieras som att en individ antingen själv är utrikesfödd eller båda individens föräldrar är utrikesfödda.

Att mäta jämställt föräldraskap

I Försäkringskassans regleringsbrev för år 2021 anger regeringen att ett av målen med den ekonomiska familjepolitiken är att den ska bidra till ett jämställt föräldraskap.

Jämställdhetspolitiken och dess mål

Regeringens mål för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Målet antogs av riksdagen år 2006 i enlighet med förslagen i propositionen *Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken* (Proposition 2005/06:155). För att uppnå det övergripande målet fastställdes fyra delmål.

De fyra delmålen är:

- En jämn fördelning av makt och inflytande. Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva medborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet.
- Ekonomisk jämställdhet. Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.
- Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor.
- Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Den jämställdhetspolitiska propositionen har tagit sin utgångspunkt i de förslag som formulerats i Jämställdhetspolitiska utredningens betänkande *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål* (SOU 2005:66). Därefter har ett antal skrivelser till riksdagen formulerats för att göra övergripande prioriteringar för politiken (bland annat Regeringens skrivelse 2011/12:3).

Hur bidrar den ekonomiska familjepolitiken till att de jämställdhetspolitiska målen uppfylls?

Ett uttalat mål med familjepolitiken i allmänhet, och föräldraförsäkringen i synnerhet, är att främja arbetskraftsdeltagande för båda föräldrarna och ge barn möjlighet till omvårdnad från båda sina föräldrar (Ds 2004:41, och Regeringens kommittédirektiv 2016:10). I den mån detta lyckas, kan det bidra till ökad måluppfyllelse för flera av de jämställdhetspolitiska målen.

De ekonomiska mekanismerna i föräldraförsäkringen är både kortsiktiga, då den fyller ut en del av inkomstbortfallet under föräldraledigheten, och långsiktiga, i form av att arbetsmarknadsanknytning och löneinkomster upprätthålls efter att barnet har fötts (Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi 2015). En stark arbetsmarknadsanknytning bland kvinnor kan också ses som en viktig förutsättning för att nå betydelsefulla positioner i arbetslivet och därmed bidra till en jämnare fördelning av makt och inflytande. Samtidigt kan en generös föräldraförsäkring medföra att kvinnor är föräldralediga länge, vilket i sin tur kan bidra till en sämre löne- och karriärutveckling än för män (SOU 2011:5).

En tidigare studie från Försäkringskassan visar att det finns ett samband mellan hur föräldraledighet och obetalt hem- och omsorgsarbete delas, såtillvida att par som delar på föräldraledigheten i högre grad delar på det obetalda hem- och omsorgsarbetet (Försäkringskassan 2013b). Men studien visar också att sambandet är olika starkt inom olika områden av det obetalda arbetet. En jämnare fördelning av föräldraledigheten anses vara en viktig pusselbit för att nå en mer jämställd fördelning av det totala obetalda hem- och omsorgsarbetet (Försäkringskassan 2013b).

Hur bidrar den ekonomiska familjepolitiken till ett jämställt föräldraskap?

Jämställt föräldraskap är ett omfattande begrepp, som kan innefatta formellt omsorgsansvar, såväl som hushållsarbete, engagemang och delaktighet i beslut rörande barnet. Föreliggande rapport fokuserar på hur föräldrar fördelar det formella ansvaret för de yngsta barnen mellan sig. Mäns andel av föräldrapenninguttaget, samt andelen föräldrapar som delar lika på föräldrapenninguttaget (mätt som att båda föräldrarna tar ut mellan 40 och 60 procent av dagarna) är vanligt förekommande mått på jämställdheten i föräldraskapet (Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi 2015, och Försäkringskassan 2015). Dessa mått används också i föreliggande rapport.

Dessa mått skall dock inte förväxlas med fördelningen av *föräldraledigheten*, då föräldraförsäkringen tillåter stor flexibilitet i förhållande till hur föräldrarna tar ut betald respektive obetald föräldraledighet. Enligt en studie från Försäkringskassan från 2013 tar både män och kvinnor ut föräldraledighet för en betydligt längre period än de tar ut föräldrapenning för (Försäkringskassan 2013b). Den obetalda andelen av föräldraledigheten har ökat för både män och kvinnor sedan år 2003 då en liknande undersökning genomfördes. Resultaten visade också att mäns och kvinnors föräldraledighet i hög grad har olika form, där huvuddelen av mäns föräldraledighet tas ut när barnet är äldre och som deltidsledighet.

I den här rapporten presenteras resultat avseende föräldrapenning och skattad föräldraledighet under barnets två första år. Föräldrarnas användande av föräldrapenning när barnet är äldre än två år avser ofta kortare perioder. Dessa uttag kan därför ha en annan betydelse än under de första två åren, då en förälder ofta har ensamt ansvar för barnet under längre perioder.

Skattad föräldraledighet

Skattad föräldraledighet baseras på data från Försäkringskassans datalager STORE, och beräknas enligt ett antal antaganden. Den obetalda ledigheten, dagar då det inte tas ut föräldrapenning men föräldern är frånvarande från arbete eller annan sysselsättning, skattas. Som regel är det datum mellan två perioder av föräldrapenninguttag som ska skattas som obetald ledighet eller ej. Denna skattning utgår från två grundantaganden: att någon alltid är ledig för barn under ett år, samt att de försäkrade följer den s.k. SGI-regeln.

Barn under ett år får inte gå i förskola, omsorgen för dessa barn kan naturligtvis ske på annat sätt än att föräldrarna är föräldralediga men vi antar att någon förälder är det. SGI-regeln innebär att den försäkrade måste ta ut 5 nettodagar per kalendervecka för att behålla sin SGI. Denna regel gäller efter barnets ettårsdag.

För barn under 1 år skattas alltid datum mellan två perioder av föräldrapenninguttag som ledighet. För barn över 1 år skattas dessa datum som ledighet om mottagaren har tagit ut fem eller fler nettodagar under kalenderveckan. Skattningen sker per kalendervecka. Om två mottagare har

tagit ut föräldrapenningdagar för samma barn under samma kalendervecka skattas i regel endast obetald ledighet för en av dessa mottagare.

Observera att dagar då föräldrapenning tas ut alltid antas vara lediga dagar, en person som jobbar en halv dag och tar ut halv föräldrapenning kommer att tilldelas en hel dags skattad ledighet. Observera också att endast ledighet i samband med uttag av föräldrapenning kan skattas. En person som till exempel arbetar deltid för att vara föräldraledig deltid, men inte tar ut någon ersättning, omfattas inte av skattningarna.

Avgränsningar i definitionen av jämställdhet

I den del av rapportens resultatredovisning som berör familjepolitikens bidrag till ett jämställt föräldraskap studeras jämställdheten i föräldraskapet hos män och kvinnor med delad vårdnad om ett gemensamt barn, oavsett om föräldrarna lever tillsammans eller inte. Det innebär en begränsning eftersom jämställdhet inom andra familjekonstellationer inte belyses.

Median, medeltal, kvintiler och percentiler

För att på ett enkelt sätt beskriva den ekonomiska situationen för en typisk person används ofta medelinkomst eller medianinkomst. Medelinkomsten räknas ut genom att den totala inkomstsumman delas med antalet personer i befolkningen. Medianen fås fram genom att rangordna alla personer efter stigande inkomst och ta det mittersta värdet i fördelningen, om det finns nio personer i befolkningen utgör den person med den femte största inkomsten medianinkomsttagaren. Skillnaden mellan median och medelvärde består bland annat av att medianinkomsten inte påverkas av att det kan finnas personer med extremt höga inkomster, vilket driver upp medelinkomsten. I rapporten redovisas medelinkomst när disponibel inkomst delas upp i olika inkomstslag, medan medianinkomst används i beskrivningen av hushåll med låg ekonomisk standard.

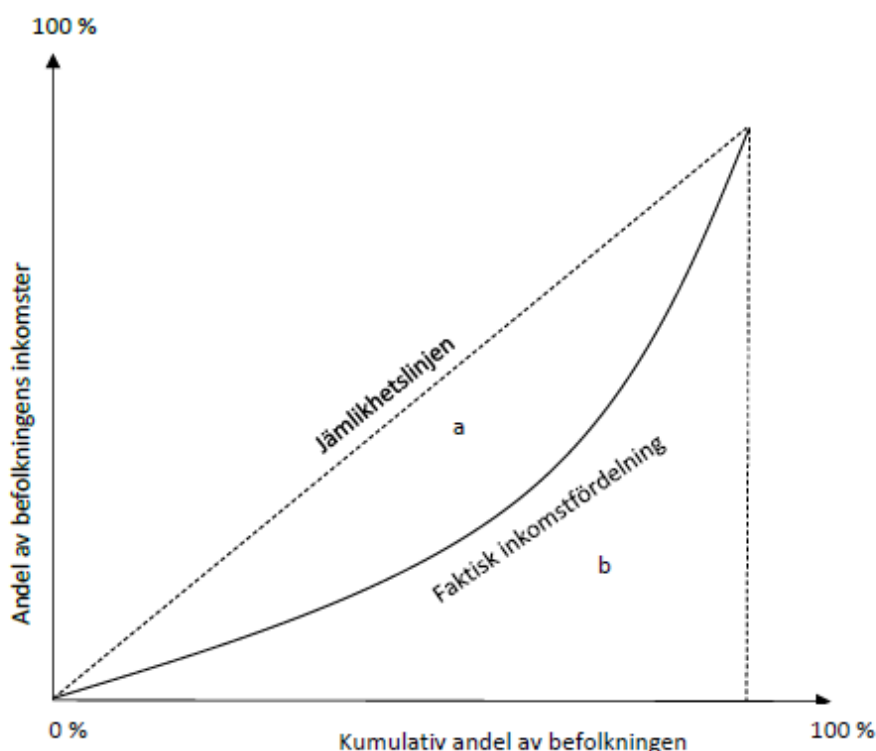
Inkomstkvintiler tas fram genom att befolkningen delas upp i fem lika stora grupper rangordnade efter stigande inkomst. De 20 procent av befolkningen med lägst inkomst hamnar i den lägsta kvintilen, de nästkommande 20 procenten hamnar i kvintilgrupp 2, och så vidare. De 20 procent av befolkningen med högst inkomst hamnar alltså i den femte kvintilen. På ett liknande sätt kan man välja att presentera vissa percentiler av inkomstfördelningen, där till exempel den 10e percentilen omfattar de 10 procent av befolkningen som har de lägsta inkomsterna och 90e percentilen de 10 procent som har de högsta inkomsterna i befolkningen.

Gini-koefficienten och koncentrationskoefficienten

Det finns många olika metoder för att mäta ojämlikhet i inkomst. I det tredje kapitlet av den här rapporten (Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till

att minska de ekonomiska skillnaderna mellan hushåll med och utan barn) används en av de vanligaste metoderna, den så kallade Gini-koefficienten. Koefficienten beräknas utifrån den s.k. Lorenz-kurvan (DeMaio 2007, Kawachi & Kennedy 1997) (se Figur 33). Om befolkningen sorteras i stigande ordning med avseende på inkomst visar Lorenz-kurvan sambandet mellan den kumulativa frekvensfördelningen och den kumulativa andelen av totala inkomster. I ett helt jämlikt samhälle skulle 25 procent av befolkningen tjäna 25 procent av inkomsterna. På samma sätt skulle 50 procent av inkomsterna erhållas av 50 procent av befolkningen och så vidare så att Lorenz-kurvan skulle bli en rak linje i 45 graders vinkel (den s.k. jämlikhetslinjen). Men detta är en teoretisk konstruktion eftersom Lorenz-kurvan i de flesta samhällen avviker från perfekt jämlikhet. De fattigaste 25 procenten av befolkningen kanske bara tjänar 10 procenten av inkomsterna och de fattigaste 50 procenten tjänar bara 20 procent av inkomsterna. Gini-koefficienten beräknas genom att dividera ytan mellan Lorenz-kurvan och jämlikhetslinjen (yta a i figur b1.1) med den totala ytan under jämlikhetslinjen (yta a+b) (DeMaio 2007, Kawachi & Kennedy 1997).

Figur 33 Lorenzkurvan och Gini-koefficienten

Gini-koefficienten presenteras som ett värde mellan 0 och 1 där 0 innebär total överensstämmelse mellan Lorenz-kurvan och jämlikhetslinjen, det vill säga alla i befolkningen tjänar exakt lika mycket. På motsvarande sätt innebär en Gini-koefficient på 1 att all inkomst erhålls av en enda person (DeMaio 2007, Wilkinson & Pickett 2010).

En av fördelarna med Gini-koefficienten är att den är ett enkelt sammanfattande mått med en övre och undre gräns vilket underlättar jämförelser (DeMaio 2007). Dessutom tar Gini-koefficienten hänsyn till inkomstjämlighet inom hela befolkningen, i stället för att exempelvis bara mäta skillnaden mellan två extrema grupper som till exempel den fattigaste och rikaste decilen (Wilkinson & Pickett, 2010). Däremot är måttet mindre lämpligt för att synliggöra eller särstudera olika typer av ojämlikhet; Lorenz-kurvorna i två samhällen kan i realiteten korsa varandra, vilket är ett tecken på olika typer av inkomstfördelning, men ändå ge upphov till ungefär samma värde på koefficienten (DeMaio 2007). Gini-koefficienten är också mindre känslig för inkomstförändringar i den mittersta delen av inkomstfördelningen, jämfört med om förändringen sker i någon av ändarna av inkomstfördelningen (Berkman & Kawachi 2000). Kritiken till trots har komparativa studier visat Gini-koefficienten och andra mått på inkomstjämlighet är högt korrelerade (Kawachi & Kennedy 1997).

Koncentrationskoefficienten är ett index som anger fördelningsprofilen hos en inkomstkälla. Den kan anta värden mellan -1 och $+1$. Ju högre värde, desto starkare är inkomstkällan koncentrerad till personer eller hushåll med hög inkomst. Ett negativt värde anger att inkomstkällan är koncentrerad till dem med låg inkomst. Gini-koefficienten och koncentrationskoefficienten är nära relaterade, Gini-koefficienten kan uttryckas som summan av varje inkomstkällas koncentrationskoefficient vägd med inkomstkällans relativa storlek (Gustafsson & Palmer 2001, van Karm 2010).